

Выдавецкая
мазаіка
«Белкнігі»
стар. 4—5

Рэха
забытых
слоў
стар. 6

Выбар
на ўсё
жыццё
стар. 14

«Мне б развінаць над полем крылы!»

* * *

Заговорана пушча чаборам —
Колькі хочаш мядунак збірай!
І зялёным святлом святлафора
Галасуе спадвіжніцкі май.
Спеўна мне — між чабору і мяты,
І на гладкім асфальце,

дзе крок

Вывучае мелодыю свята,
Як найпершае слова сыноч.
Мне яшчэ гэтак многа і мала,
Што насіла з сабой і нашу,
І таго, што паспець запісала,
І таго, што яшчэ запішу!
Адчыняюцца поўдня вароты
І зліваецца з ямбам харэй.
На пякучай мяжы адзіноты
Разумею мудрэй і вастрэй.
Лёс мой — лес мой у ціхай маркоце,
Разглядаючы ішчасця сляды,
На кручастым стаіць павароце,
Зразумелы для кожнай бяды.
І за што б вы мяне ні судзілі —
Трудны шлях мой і боль незнарок
Прачынаецца там, дзе, надзіва,
З палатна не сышоў васілёк.
І душа — немаўля, непакора,
Ўся з вяртанняў, надзей і прыкмет
На чырвоным святле святлафора
Задумёна ўзіраецца ў свет.

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў указы № 350 і № 351, якімі ўдасканалена дзейнасць фонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы культуры і мастацтва і рэгулююцца падыходы да заахвочвання спецыяльнымі прэміямі дзеячам культуры і мастацтва, прэміямі «За духоўнае адраджэнне» і «Беларускі спартыўны Алімп». Цяпер фонд Прэзідэнта будзе таксама аказваць падтрымку праектам па патрыятычным выхаванні, захаванні нацыянальных духоўных традыцый, вяртанні культурных каштоўнасцей, а таксама сацыяльным праектам і ініцыятывам для асобных катэгорый грамадзян (дзеці-сіроты, інваліды, састарэлыя і іншыя). Прадугледжваецца прапарцыянальнае фінансаванне рамонтна-рэстаўрацыйных работ на гісторыка-культурных каштоўнасцях са сродкаў мясцовых бюджэтаў, спонсарскай дапамогі, іншых крыніц і сродкаў фонду, сфарміраваных з адлічэнняў ад прадпрымальніцкай дзейнасці і кампенсацыі за ўрон, прычынены гісторыка-культурнай каштоўнасці. Падстава для прысуджэння прэміі «За духоўнае адраджэнне» — дзейнасць па патрыятычным выхаванні моладзі і рэалізацыя дабрачынных праектаў. Дапоўнены віды мастацтваў, у якіх прысуджаецца спецыяльная прэмія дзеячам культуры і мастацтва. Таксама ўстаноўлены ўніфікаваны парадак пазбаўлення спецыяльных прэміяў дзеячам культуры і мастацтва, прэміі «За духоўнае адраджэнне» і «Беларускі спартыўны Алімп» і аднаўлення ў правах іх лаўрэатаў.

Музей. Нядаўна ў Нацыянальным мастацкім музеі адбылася ўрачыстая перадача ў дар установе скульптурнай кампазіцыі «Археалагі (Вялікія археалагі)» (1968) аднаго са знакамітых мастакоў XX стагоддзя Джорджа дэ Кірыка. Вядома, што ў свой час твор быў падараны Прэзідэнту Беларусі Аляксандру Лукашэнку ў адной з замежных камандзіровак. Па даручэнні Кіраўніка дзяржавы міністр культуры ўручыў скульптуру — бронзавы сімвал дружбы — музею. У фондах НММ скульптурная група стане першым творам Джорджа дэ Кірыка і дазволіць пашырыць межы калекцыі еўрапейскага мастацтва музея. Між тым у працяг святочнай падзеі адбылося адкрыццё рэтраспектыўнай выстаўкі дыпломных работ Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў «Школа творчасці». У экспазіцыі прадстаўлены дыпломныя работы, выкананыя больш як за 60 гадоў работы акадэміі — з 1959 да 2023 года. Работа выстаўкі працягнецца да 17 снежня.

Вернісаж. Выстаўка «Форма. Колер. Рытм», прысвечаная 75-годдзю Алега Скавародкі, адкрылася ў Мастацкім музеі ў Віцебску. Жывапісец прадставіў на суд віцебскага глядача 44 карціны, якія адлюстроўваюць прыгажосць роднага краю. Натхняецца аўтар і шчырымі і адкрытымі землякамі. Алег Скавародка доўгія гады ўзначальваў абласную арганізацыю Беларускага саюза мастакоў. Пастаянны ўдзельнік рэспубліканскіх і міжнародных выставак. Работы аўтара знаходзяцца ў фондах дзяржаўных музеяў і прыватных калекцыях як у Беларусі, так і за мяжой. Жывапісец узнагароджаны мноствам граматаў Міністэрства культуры, а ў 2019 годзе ўдасцены ордэна Францыска Скарыны. Як піша БелТА, на адкрыцці выстаўкі ў Віцебску яго скарбонка ўзнагарод папоўнілася ганаровымі граматамі Віцебскага аблвыканкама і Беларускага саюза мастакоў.

Рэгіён. Новая выстаўка працуе ў Музеі Максіма Багдановіча ў Гродне, інфармуе БелТА. «Выстаўку да дня нараджэння паэта гэтым разам прывяцілі яго перакладчыцкай дзейнасцю, — расказала загадчыца літаратурнага аддзела Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея Настасся Грушэўская. — Упершыню выставілі аўтограф паэта — рукапісны варыянт перакладу на беларускую мову верша французскага паэта-імпрэсіяніста Поля Верлена «Плач сэрца майго». Дакладней, прадстаўлена копія аўтографа, але ў музеі захоўваецца і яго арыгінал. Дэманструецца таксама перакладзены зборнік вершаў Поля Верлена «У месяцовым ззянні». Усяго Максім Багдановіч пераклаў на беларускую мову 22 вершы Верлена. Цікавыя зборнікі перакладаў вершаў самога Максіма Багдановіча на літоўскую, латышскую, балгарскую мовы. Напрыклад, зборнік «Пятак радзімы васілька» на латышскай — праца вядомых перакладчыкаў Андрэя Вейна і Віктара Ліўземніека, «Вянок» у перакладзе на літоўскую Антанаса Дрылінга, выдадзены ў Сафіі зборнік «Залатыя струны» з перакладамі на балгарскую Хрыста Попава».

анонсы

У Воранаве — літаратурна-краязнаўчы форум

24 лістапада ў Воранаве, на Гродзеншчыне, адбудзецца першы абласны літаратурна-краязнаўчы форум «Воранаўскія чытання».

Работа ў час гэтага асветніцкага, скіраванага на патрыятычнае выхаванне грамадства, мерапрыемства пройдзе на дзялятавай пляцоўцы з моладзю і ідэалагічным актывам Воранаўскага раёна «Мір і стваральная праца праз адзінства і патрыятызм». А таксама — па секцыях па тэматычных кірунках удзельнікаў і членаў журы абласнога літаратурна-краязнаўчага форуму «Воранаўскія чытання». У Воранаўскім раённым цэнтры культуры

і народнай творчасці спецыяльна да такога асветніцкага праекта будзе арганізавана выстаўка.

У час чытанняў будуць агучаны розныя даклады і выступленні навукоўцаў, настаўнікаў, вучняў, краязнаўцаў, якія так ці іначай па сваіх тэматычных абсягах звязаны з Воранаўскім краем, урадзэнцамі гарадскога пасёлка і раёна, падзеямі, якія ў розныя дзесяцігоддзі і стагоддзі адбыліся на гэтай тэрыторыі.

Воранаўшчына — радзіма дзяржаўных дзеячаў, вучоных, асветнікаў, дзеячаў культуры і мастацтва, пісьменнікаў, арганізатараў вытворчасці і народнай гаспадаркі.

Раман СЭРВАЧ

стасункі

Марыйскім чытачам адрасуецца

У Яшкар-Але падрыхтавана да выдання кніга беларускай дзіцячай прозы ў перакладзе на марыйскую мову. Праект ажыццяўляўся на працягу некалькіх гадоў.

Расказвае перакладчык твораў беларускіх аўтараў марыйскі празаік, публіцыст і драматург Юрый Салаўёў, які і ў Беларусі гасцяваў, і не аднойчы прымаў удзел у розных мерапрыемствах беларускіх і замежных пісьменнікаў, якія даволі часта праводзяцца ў розных фарматах — і з непасрэднымі жывымі выступленнямі суразмоўцаў, і ў фармаце анлайн:

— У нашай рэспубліцы ў апошнія гады склаліся добрыя кантакты з беларускімі пісьменнікамі. Старонкі нашага аўтарытэтнага літаратурна-мастацкага часопіса «Ончыко» сістэмна, з года ў год, аддаюцца перакладам з беларускай паэзіі і прозы. У сучаснай марыйскай літаратуры сфарміравалася каманда рушчых перакладчыкаў — Ігар Папоў, Геннадзь Аяр, Святалана Грыгор’ева, Анатоль Ціміркаеў. І вельмі рады, што і я — таксама ў гэтай аўтарытэтнай кагорце. За мінулыя гады

«Ончыко», іншыя выданні надрукавалі вершы і апавяданні Алеся Бадака, Валерыя Казакова, Кастуся Турко, Васіля Сахарчука, Віктара Шніпа, Людмілы Рублеўскай і іншых паэтаў і празаікаў. Гэта своеасаблівы працяг тых перакладчыцкіх памкненняў, якія ажыццяўляліся марыйскімі мастакамі слова ў 1960—1990-я гады. У свой час у Яшкар-Але выйшла кніга вершаў «Сто паэтаў». Перакладчыкі — Макс Майн, Іван Осмі, Барыс Данілаў. З беларускіх паэтаў у кнізе прадстаўлены вершы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Пётруса Броўкі. У газетах і часопісах на марыйскай мове былі надрукаваны творы народных паэтаў Якуба Коласа, Янкі Купалы, Пётруса Броўкі, Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Рыгора Барадуліна, аўтарытэтных мастакоў слова Еўдакіі Лось, Івана Калесніка.

У новы анталогічны зборнік, які ўклаў Юрый Салаўёў, увайшлі мастацкія здабыткі Генадзя Аўласенкі, Алеся Бадака, Раісы Баравіковай, Аляксея Дударова, Анатоля Экава, Клаўдзіі Каліны, Уладзіміра Караткевіча, Паўла Місько, Пятра Рунца, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой і іншых вядомых беларускіх пісьменнікаў.

Мяркуюцца, што ў Беларусі ў сваю чаргу ў найбліжэйшы час пабачыць свет анталогія твораў марыйскіх пісьменнікаў у перакладзе на мову Купалы і Коласа.

— Мы збіраемся рэалізаваць і іншыя сумесныя творчыя праекты, дзеліцца сваімі меркаваннямі пра беларуска-марыйскія літаратурныя сувязі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч. — Найперш яны звязаны з развіццём стасункаў перакладчыкаў у нашых нацыянальных літаратурах. Іх уважлівыя погляды на паэзію і прозу іншага народа, беларусаў — на марыйскую літаратуру, марыйцаў — на беларускую, дапамогуць знайсці найлепшыя творы, якія вартыя перакладу. Па-другое, неабходна налаodziць супольную працу літаратурназнаўцаў, літаратурных крытыкаў, каб параўнаць тое, куды і як рухаюцца нашы паэзія і проза, у чым яны падобныя ці адрозныя. Магчыма, ужо на пачатку наступнага года мы арганізуем супольны круглы стол на тэму «Сучасны стан беларуска-марыйскіх літаратурных сувязей». Добра было б прыцягнуць да гэтай справы і ўніверсітэцкую і акадэмічную моладзь.

Кастусь ЛЕШНІЦА

спадчына

Пазнаём па ручніку

Народнае мастацтва — чароўная, мудрая кніга. Добрыя, светлыя яе старонкі разгортваюцца перад намі ў тых прадметах, якія стагоддзі суправаджалі жыццё беларускага селяніна.

«Па ручніку, што з роднай хаты, мы пазнаём сваю Радзіму» — пад такой назвай супрацоўнікі філіяла «Ленінская сельская аб’яднаная бібліятэка» Горацкай раённай бібліятэчнай сеткі зладзілі фальклорную вечарыну.

Беларускі ручнік адносіцца да тых прадметаў, якія належаць і мінулым, і сучаснасці. Цікавацца да гэтага прадмета абумоўлена не толькі прыгажосцю яго тканяга, вышыванага або плеченага дэкору, але і цеснымі сувязямі з абрадавым жыццём народа, сімволікай шматлікіх функцый. Узоры тканых і вышываных вырабаў — зашыфраванае апавяданне аб жыцці народа. Там, як у добрай кніжцы, можна дазнацца пра ўсе, што ёсць у жыцці.

Менавіта аб ручніках ішла размова на мерапрыемстве, бібліятэкары пазнаёмілі дзіцей з гісторыяй узнікнення беларускага старажытнага ручніка і ручнікамі сваёй мясцовасці, разнастайнасцю арнаментаў і значэннем сімвалаў, а таксама з традыцыямі іх выкарыстання.

Іна БЯЛЯГІНА, загадчык філіяла «Ленінская сельская аб’яднаная бібліятэка», фота аўтара

конкурсы

Адгулялі, адтанцавалі

Упачатку лістапада ў Смаргоні адбыўся абласны конкурс танцавальных калектываў «Скокі ва ўсе бакі». Майстэрства прадэманстравалі найлепшыя харэаграфічныя калектывы Гродзеншчыны.

Павітала гасцей і ўдзельнікаў творчага конкурсу намеснік начальніка ўпраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама Сняжана Куратчык. З прывітальным словам выступіла начальнік аддзела культуры Смаргонскага райвыканкама Таццяна Ражэва.

Удзел у абласным конкурсе прынялі звыш 35 танцавальных калектываў са званнямі «Народны» і «Узорны», а таксама іншыя. Спаворнічалі яны ў такіх намінацыях, як «Народны танец» і «Сучасны, эстрадны танец».

У якасці гасцей на сцэне выступілі заслужаны аматарскі калектыву Рэспублікі Беларусь народны ансамбль танца «Крыжачок».

У фінале адбылася цырымонія ўзнагароджання пераможцаў, дзе найлепшыя калектывы атрымалі дыпломы і памятныя падарункі. Дыпламам за высокі ўзровень падрыхтоўкі і правядзення конкурсу танцавальных калектываў быў удасцены і Смаргонскі раённы цэнтр культуры.

Анастасія ЗАЙЧУК

пасляслоўе

Што будуюць кнігі?

Значнай падзеяй у культурным жыцці Мастоўскага рэгіёна стаў бібліякараван «Кнігі будуюць МАСТЫ», арганізаваны раённай бібліятэкай. Жыхары і госці горада мелі магчымасць пазнаёміцца з пісьменнікамі, выдаўцамі, кампазітарамі, мастакамі, задаць пытанні аўтарам і атрымаць аўтограф.

У першы дзень бібліякаравана адбылося яго ўрачыстае адкрыццё, ганаровымі гасцамі якога сталі старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхаіл Пазнякоў; заснавальнік, дырэктар і галоўны рэдактар выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяна Анцух; пісьменнік, рэжысёр, сцэнарыст, тэлежурналіст Ксенія Бахарава; паэтэса, перакладчык, публіцыст Валянціна Паліканіна і кампазітар, паэт, выканаўца Віктар Мяцельскі. Пазней прайшлі творчыя сустрэчы. Усе жадаючы змаглі пазнаёміцца з матэрыяламі кніжнай выстаўкі «Выдавецтва «Чатыры чвэрці» — 30 гадоў».

У другі дзень адбыліся творчыя сустрэчы з паэтам-песеннікам, празаікам, музыкантам Ірынай Карнаухай і пісьменніцай, перакладчыкам, аўтарам лірычных вершаў і кніг для дзяцей Інай Фраловай. Выступіў таксама протаіерэй Уладзімір Саверчанка, настаяцель прыхода храма іконы Божай Маці «Усіх тужлівых Радасць». Намеснік галоўнага рэдактара газеты «Звязда» Сяргей Ручанаў правёў прэзентацыю выдання. Увазе наведвальнікаў была прадстаўлена кніжная

выстаўка «Жывая крыніца праваслаўнай кнігі». Экспанавалася выстаўка «Дарогай добра і веры» з дзіцячымі малюнкамі выхаванцаў нядзельнай школы храма іконы Божай Маці «Усіх тужлівых Радасць».

У трэці дзень бібліякаравана Мастоўскага раённай бібліятэка арганізавала сустрэчу з творчай камандай рэспубліканскага літаратурна-патрыятычнага праекта «Бачу Беларусь такой» у складзе дзяржаўнага і грамадскага дзеяча, фотамастака Уладзіслава Цыдзіка, пісьменніцы, першага намесніка старшыні СПБ Алены Стэльмах, народнага артыста Беларусі, кампазітара Эдуарда Ханка. Увазе жыхароў і гасцей райцэнтра была прадстаўлена аднайменная фотавыстаўка.

Адна з адметнасцей бібліякаравана — бібліятэчныя падворкі «Штурманы кніжных мораў». Кожны падворак, арганізаваны супрацоўнікамі бібліятэчных устаноў раёна, уражваў.

У рамках бібліякаравана адбылося ўзнагароджанне пераможцаў раённага творчага конкурсу на найлепшы аўтарскі верш, прысвечаны гораду Масты і малой радзіме, «Роднаму краю часцінку сябе прысвечваю...». У апошні дзень акцыі быў арганізаваны дзень адкрытых дзвярэй. У раённай бібліятэцы для школьнікаў прайшоў урок патрыятызму «Наша сіла ў адзінстве».

Вольга КОРШУН,
фота аўтара

імпрэзы

Дзеля самых маленькіх

У дзіцячы садок № 3 горада Гарадка Віцебскай вобласці завіталі літаратар, выкладчык беларускай мовы Святлана Студзянцова і пісьменніца Наталія Саветная.

Святлана Студзянцова, убралая ў бела-блакітны беларускі нацыянальны касцюм, цікава расказвала дзецям пра Франціска Скарыну, беларускую мову, нацыянальных пісьменнікаў Янку Купалу, Якуба Коласа, Канстанціна Веранічына, прачытала вершы класікаў і тыя, што напісала сама.

Наталія Саветная пазнаёміла дзетак не толькі са сваімі кнігамі, але і прадставіла расійска-беларускі зборнік казак «В стране фантазий» (склад. М. П. Пазнякоў, Т. В. Кавальчук, В. А. Баюканскі) і дзіцячую кніжку члена СП Беларусі Валянціны Драбшэўскай «Хохотушки и веснушки», ілюстраваную таленавітымі навучцамі Мінскай дзяржаўнай гімназіі-каледжа мастацтваў.

Зоя ШАЛЫГА

Да новых сустрэч

У школе № 170 горада Мінска адбылося пасяджэнне гасцёўні «Літарынка», створанай Мінскім гарадскім аддзяленнем СПБ і адміністраванай устаноў. Гасцамі былі пісьменніца Ніна Галіноўская і Выдавецкі дом «Звязда». Школьнікам прэзентавалі кніжнае выданне «Верасок» — чытанку

ўкладальнікам і адным з аўтараў кніжнага выдання, распавяла пра пісьменнікаў, чые творы ўвайшлі ў «Верасок». З першакласнікамі пагарталі старонкі відэапрэзентацыі кнігі, паглядзелі ілюстрацыі мастачкі Ліяны Жвані і прачыталі вершы госці — Ніны Галіноўскай.

Ніна Васільеўна дала наказ маленькім грамадзянам краіны берагчы мір. Гучалі вершы пра радзіму, сям'ю, сяброўства, прыроду і навакольны свет.

Ганна СТАРАДУБ

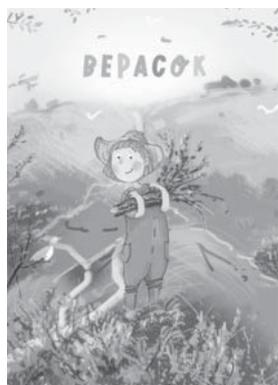
На восеньскіх вакацыях

Усталічнай бібліятэцы № 4 імя М. В. Гоголя адбылася сустрэча навучцаў 43 гімназіі г. Мінска з пісьменнікамі Анатолем Эзэкам і Інай Фраловай.

Іна Мікалаеўна прадставіла свае кнігі «Андрэйкава лета», «Дзе была, Сарака», «Вясковья вакацыі». Пазнаёміла маленькіх аматараў мастацкага слова з героямі вершаў і казак, загадала загадкі. Прэзентавала і чытанку «Верасок», што ў верасні пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда». Распавяла пра некаторых аўтараў зборніка і іх творы.

Далучыўся да размовы Анатоль Эзэкаў. Прозвішча пісьменніка таксама ёсць сярод аўтараў чытанкі. Анатоль Мікалаевіч узяў настрой гумарыстычнымі вершамі і вясёлымі нявыдуманымі гісторыямі з жыцця. Зрабіў невялікі экскурс па старонках сваіх кніг, прапанаваў слухачам вершы-загадкі, а таксама творы, дзе трэба было паказаць веданне роднай мовы.

Ганна СТАРАДУБ

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Музейныя ініцыятывы на прасторы СНД» прайшла ў Беларусі, перадае БелТА. Мерапрыемства стартвала ў штаб-кватэры Выканкама СНД у Мінску, а прадоўжылася ў Нясвіжы (арганізатарам канферэнцыі выступіў Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж»). «Важна, што супрацоўніцтва краін СНД у галіне музейнага справы развіваецца з усіх бакоў. Гэта садзейнічае захаванню культурнай агульнасці народаў і развіццю інтэграцыйных працэсаў, — падкрэсліў дырэктар Дэпартамента гуманітарнага супрацоўніцтва, агульнапапулярных і сацыяльных праблем Выканаўчага камітэта СНД Аляксей Сазонаў і дадаў: — Адзін з самых перспектывіўных праектаў, які рэалізоўваецца апошнім часам, — віртуальны музей культурнай спадчыны дзяржаў — удзельніц СНД. Ён быў прапанаваны Узбекістанам некалькі гадоў таму. Цяпер на сайце Выканкама СНД лёгка можна знайсці віртуальныя экспазіцыі больш як 150 музеяў».

У студзені расійскія школьнікі адправяцца ў кінэаэкспедыцыю ў Беларусь, дзе пазнаёміцца з асаблівасцямі кінавытворчасці ў нашай рэспубліцы. «Кінэаэкспедыцыі ад «Кінакампуса Горкага» дапамагаюць школьнікам вызначыцца з выбарам прафесіі і знайсці сваё месца ў кіно. У паездках дзеці знаёмяцца з культурай і традыцыямі розных гарадоў і краін, а ўражанні кладуцца ў аснову іх уласных фільмаў. Ужо адбыліся кінэаэкспедыцыі на Камчатку, у Калінінград, Казань, Паўночную Асецію і Сербію. Там школьнікі знялі кароткаметражныя фільмы, якія могуць папоўніць партфольа сцэнарыстаў-пачаткоўцаў, акцёраў, апэратараў і рэжысёраў», — цытуе словы гендырэктара Кінастудыі імя М. Горкага Юліяны Слашчовай «ИТАР-ТАСС». Так, з 2 да 9 студзеня маскоўскія школьнікі наведаюць нацыянальную кінастудыю «Беларусьфільм». Іх таксама чакаюць майстар-класы па акцёрскім і апэратарскім мастацтвах, рэжысуры.

На XXIX Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад» пададзена 2087 заявак са 107 краін свету, паведамляецца на сайце sb.by. Сёлета фэст пройдзе з 17 да 24 лістапада пад слоганам «Ствараем будучыню». Цырымоніі адкрыцця і закрыцця адбудуцца ў кінатэатры «Дом кіно», а конкурсныя паказы — у кінатэатрах «Піянер», «Цэнтральны» і «Беларусь». Пледачоў запрашаюць пазнаёміцца з 5 праграмамі: ігравое кіно, неігравое кіно, анімацыйнае кіно, «Лістападзік» і «Кіно маладых». У час пазаконкурснай праграмы пройдуць дні казахскага, расійскага, пакістанскага кіно. У Акадэміі мастацтваў запланаваны дні адкрытых дзвярэй з паказамі кароткаметражных фільмаў студэнтаў. На кінастудыі «Беларусьфільм» анансаваны круглы стол з удзельнікамі і гасцамі фестывалю, на якім будуць падведзены творчыя вынікі.

Партал «Кінопоиск» выпусціў спецпраект «100 вялікіх фільмаў XXI стагоддзя». У апытанні ўзялі ўдзел рэжысёры, сцэнарысты, кінакрытыкі, блогеры і іншыя прадстаўнікі сферы. Першае месца ў рэйтынгу заняла стужка «Нафта» Пола Томаса Андэрсана. У дзясятцы найлепшых, на думку расійскіх экспертаў, таксама апынуліся «Малхоланд Драйв», «Знесеныя прывідамі», «Шалёны Макс: Дорога лютасці», «Старым тут не месца», «Аватар», «Вечнае званне чыстага розуму», «Пачатак» і іншыя. Ганаровых згадак у топ-25 партала «Кінопоиск» удастоіліся «Груз 200», «Амелі», «Забіць Біла», «Меланхолія», трылогія «Уладар пярсцёнкаў» і іншыя стужкі.

Выву героя Траянскай вайны Аякса знайшлі ў Грэцыі ў 1800-гадовым будынку, паведамляе Live Science. Артэфакт адшукала група навукоўцаў у затопленым горадзе-дзяржаве Саламіс на найбуйнейшым з Саранічных астравоў — Саламіне. Археологі ўжо некалькі гадоў даследуюць гэтае ўзбярэжжа. Раней яны знайшлі старажытную дамбу, нядаўна — крыты пераход над старадаўняй плошчай. Цяпер жа падчас раскопак падмурка будынка даследчыкі знайшлі коркі для амфар, бронзавыя манеты, фрагменты мармуровых прадметаў, у тым ліку верхнюю частку мармуровай стэлы IV стагоддзя да нашай эры з выявай барадатага мужчыны. Эксперты вызначылі, што на стэле — Аякс. Ён быў ураджэнцам Саламіса і вельмі шанаваўся мясцовымі жыхарамі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

На кніжных

Выдавецкія навіны

Па старонках архіваў

Напярэдадні Новага 2024 года ААТ «Белкіна» сумесна з Маскоўскай раённай арганізацыяй горада Мінска РГА «Белая Русь» праводзіць конкурс дзіцячага малюнка «Навагодняя сямейная казка — 2023». У ім могуць прыняць удзел маленькія жыхары сталіцы ад 6 да 14 гадоў. Аформіць заяўку на ўдзел і здаць Конкурсныя работы можна ва ўсіх магазінах ААТ «Белкіна» Мінска. Умовы конкурсу шукайце на сайце: belkiga.by/company/news/konkurs_detskogo_risynka_newyer/

Здавалася б, што цікавага мы можам знайсці для сябе ў афіцыйных лістах савецкай пары? З чым звычайна звяртаюцца да вялікага начальства? Цэнтральны камітэт Камуністычнай партыі Беларусі (ЦК КПБ) якраз і быў той апошній інстанцыяй, у якой разбіраліся зладзённыя пытанні, канфліктныя сітуацыі, грамадскія ініцыятывы, а таксама асабістыя крыўды і нават кляўзы. Творчы тандэм даследчыкаў Алесь Карлюкевіч і Вячаслава Селяменева апрацаваў лісты знакамітых беларускіх пісьменнікаў, мастакоў і дзеячаў культуры і прадставіў у кнізе «Звяртаюцца ў ЦК...: чытаючы архіўную пошту» (Выдавецкі дом «Звязда», 2022).

А згаданае вышэй апавяданне «Трататушкі» атрымала наступную характарыстыку: «Апавяданне «Трататушкі» — пра камсамольскую будоўлю. У ім гераяна апавядання, і кіраўніцтва, і перадавікі будоўлі паказаны як маральна паўныя людзі. Нічога светлага, вакол пошласць, бруд, п'янства, разбэшчанасць. Бригада выведзена як калектыў, які аб'яднаны толькі «бутэлькай». Кіраўнік будоўлі — чалавек стомлены ад усяго і заклапочаны толькі тым, каб сысці адсюль хутчэй. І ўвогуле праца нікому не прыносіць радасці».

Гэтую ж тэму працягваюць лісты Алесь Адамовіч, у якога ўзніклі праблемы пры экранізацыі яго партызанскай дылогі, і лісты Алесь Кулакоўскага, які пасля ганенняў на аповець «Дабрасельцы» імкнуўся вярнуцца да літаратурнай работы на якой-небудзь пасадзе.

Адкрываецца кніга лістом-справаздачай «Пра сучасны стан беларускай літаратуры і аб працы сакратарыята і Прэзідыума Саюза пісьменнікаў БССР» ад 3 сакавіка 1970 года. Падрыхтавалі яго загадчык сектара літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ Алесь Савіцкі і інструктар сектара літаратуры Уладзімір Гніламедаў. Гэты ліст дапамагае зразумець логіку, па якой будавалася іерархія і літаратурны канон у тую пару, дазваляе прааналізаваць, якія творы і чаму былі залічаны ў дасягненні, а якія (і гэты, нават больш важнае) абмінулі. Так, па-за ўвагай у справаздачы за пяцігодку засталіся кнігі такіх аўтараў, як Міхась Стральцоў «Сена на асфальце», Вячаслаў Адамчык «Міг бліскавіцы», Уладзімір Караткевіч «Мая Іліяда», «Чазенія», «Хрыстос прыямліўся ў Гародні», Уладзімір Дубоўка «Залатага акацыя», але адзначаліся «генералы» той пары — Міхась Калачынскі і Кастусь Кірэенка, галоўныя рэдактары рэспубліканскіх часопісаў, творы і кнігі якіх прыгарадоў сёння хіба толькі дасведчаныя літаратуразнаўцы.

Між іншым вырашыліся асабістыя крыўды. Алесь Савіцкі, які меў зуб на Васіля Быкава, і ў справаздачы не мог не ўпікнуць апанента: «...скажаецца карціна франтавой і партызанскай героікі», «не адлюстроўвае ні вытокаў нашай перамогі, ні высокага ідэйна-маральнага духу савецкага чалавека на вайне, ні яго выдатных душэўных якасцяў».

Але чаму адных увагай абыходзілі, а другіх — не. А ўсё таму, што ў некаторых згаданых вышэй пісьменнікаў выяўляюцца ў творчасці такія тэндэнцыі, як «забіццё першацарговай задачы літаратуры сацыялістычнага рэалізму, якая патрабуе адлюстравання буйным планам чалавека працы, яго высокіх гераічных якасцяў», а замест гэтага яны займаюцца пошукам «чалавека ў чалавеку».

Не менш цікавым з'яўляецца аналіз дзейнасці кіраўніцтва СП БССР. На аўтарскія каментары да гэтай часткі справаздачы і лістоў, звязаных з літаратурным працэсам, варта звярнуць асаблівую ўвагу. Алесь Карлюкевіч цьер сам узначальвае пісьменніцкую арганізацыю і мае магчымасць супаставіць дзейнасць папярэдняй з уласнымі ініцыятывамі, прааналізаваць праблемы, правесці паралелі, бо шмат якія пытанні да гэтага часу з'яўляюцца актуальнымі, як, напрыклад, новы літаратурны канон, работа з маладымі пісьменнікамі, шматпакутная літаратурная крытыка, заахвочванне перакладчыкаў і многае іншае.

Заўважу, што некаторыя аўтарскія інфармацыйныя даведкі і ўдакладненні маюць, як падалося, збыткоўны характар. І для чалавека, які больш-менш палыблены ў кантэксце падзей і апісаных герояў, яны могуць падацца залішнімі. Праўда, за некаторыя хочацца нават падзякаваць. Чаго толькі варта ўключана ў кнігу прамова Васіля Быкава на V з'ездзе СП БССР — сапраўдны гімн чалавечай (а ў канкрэтна гэтым выпадку пісьменніцкай) годнасці.

Закранаюцца ў кнізе і пытанні цензуры. Так, у даведцы «Пра ідэйна-палітычны ўзровень некаторых твораў друку, прадстаўленых на кантроль рэдакцыйнага часопісаў «Нёман», «Польмя», «Маладосць»» распавядаецца пра «пытанні», якія ўзніклі ў цензары да твораў Эдуарда Скобелева «Крокі за сцяной» («Шагі за стеной»), апавяданняў Аркадзя Савелічава («Дзюць пяцікі», «Шчаслівы», «Трататушкі»), артыкула Вадзіма Круталевіча «Без народнага апірышча», Васіля Быкава «Круглянскі мост». Таксама адзначана, што «адыход ад сапраўднай рэчаіснасці і скажонае адлюстраванне савецкага Палесся мела месца ў нарысах Уладзіміра Караткевіча «Званы ў прадоннях азёр».

Пасады, асабліва кіруючыя, давалі якія-ніякія магчымасці. У дакладной Аркадзя Тоўсіцка чытаем: «Што датчыцца заўвагі т.Віткі пра злюбы-ванні штатных работнікаў выдавецтва «Беларусь» па выпуску сваіх твораў, то, як паказала праверка, гэта адпавядае рэчаіснасці. Так, з 1966 года па рэдакцыі дзіцячай літаратуры выйшла 5 кніг рэдактара А. Дзеружынскага і 6 кніг заг. рэдакцыі новых твораў мастацкай літаратуры Хв. Жычкі. Усяго за гэты перыяд па названай рэдакцыі 12 работнікаў выдавецтва, членаў Саюза пісьменнікаў, выпусцілі 28 кніг агульным аб'ёмам 166 аркушаў».

Адзін з самых цікавых матэрыялаў прысвечаны звароту дзеячаў культуры Беларусі з захадам па вяртанні гістарычнай забудовы ў раёне Нямігі. Пад ім падпісалася 49 вядомых пісьменнікаў, мастакоў і актэраў. Звяртае на сябе ўвагу, што сярод падпісантаў не было ніводнага архітэктара. Чаму сталася так, як сталася, мы можам зразумець з ліста старшыні Дзяржбуду БССР У. Караля і старшыні Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных М. Кавалёва. Ці сапраўды справа захавання гістарычнага цэнтра не мела іншых рашэнняў, пытанне цьер хутчэй рытарычнае, але матэрыялы артыкула даюць добрую фактуру для аналізу ўласных высноў.

Не варта думаць, што кніга бабудавана толькі на «смажаных» тэмах. У ёй прыведзены і грамадскія ініцыятывы па ўшанаванні памяці нашага першадрукара Фрацыска Скарыны, беларускіх класікаў Янкі Купалы, Івана Мележа, Пётруся Броўкі, пісьменніка-франтавіка з Кабардына-Балкарэ Алі Шагенцукава, скульптара Анатоля Анікейчыка, вартыя вывучэння і пераймання досведу. Разглядаецца шмат актуальных і для той, і для нашай пары праблемных пытанняў. Бо, як відаць, інструментарый з таго часу амаль не змяніўся, шмат якія ідэі маюць рацыянальнае зерне, але з розных прычын не былі даведзены да ладу.

Кніга служыць добрай крыніцай інфармацыі, бо раскрывае «унутраную кухню», паказвае, якім чынам адбываліся стасункі паміж савецкай інтэлігенцыяй і кіруючымі арганізацыямі, з чым да іх звярталіся, што хвалылася, чым жылі і як мыслілі.

Міхал БАРАНОЎСКИ

ИЗДАТЕЛЬСТВО «БЕЛАРУСЬ»

Прэзентацыя кніг вядомага ваеннага гісторыка і журналіста Барыса Далгатовіча серыі «Гісторыя для школьнікаў», якія выйшлі ў выдавецтве «Беларусь», прайшла ў сталічнай гімназіі № 25. Аўтар пазнаёміў навучэнцаў 5 і 6 класаў з выданнямі «Бітва за Камарын. Пачатак вызвалення Беларусі», «Беларусы на Смаленскіх рубяжах», «Генеральскія дынастыі ў Беларусі». Кнігі распавядаюць пра нашых землякоў, якія ваявалі на розных франтах у гады Вялікай Айчыннай вайны, і вучаць патрыятызму і любові да Радзімы. Такія сустрэчы з юнымі чытачамі для Барыса Далгатовіча сталі традыцыйнымі, а ў хуткім часе ў выдавецтве пабачыць свет яго чарговая кніга.

Выдавецкі дом «ЗВЯЗДА»

У Выдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет дакументальная аповець-эсэ Анатоля Бензерука «Галавасек». «Трохкутнік» — не геаметрычная фігура, а назва адной з карных аперацый, «расчэрчанай» 15-м паліцэйскім ахоўным палком на палескіх землях восенню 1942 года. Падчас гэтай аперацыі была знішчана вёска Драмлёва — адна са шматлікіх беларускіх Хатыняў. Кніга распавядае пра лёсы драмлёўцаў, якія згарэлі ў тым попельным верасні, калі адзначалася трагічнае свята Галавасек. Выданне прызначана для шырокага кола чытачоў.

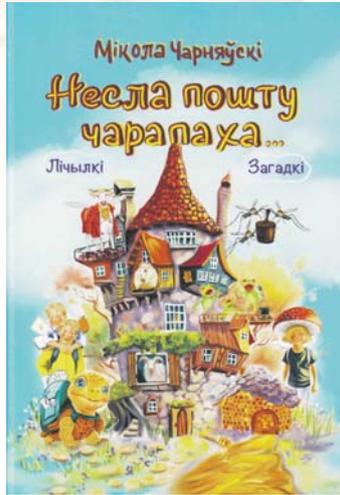

У Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася прэзентацыя кнігі «Якуб Колас», якая выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» і папоўніла серыю «Жыццё знакамітых людзей Беларусі». Кніга, якую ўклала вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, дацэнт Наталля Якавенка, уяўляе сабой літаратурную мазаіку, складзеную з фрагментаў успамінаў самога пісьменніка, яго сям'і, сяброў і палчнікаў, а таксама з дакументаў, артыкулаў і шматлікіх фатаграфій, якія дапамагаюць паказаць біяграфію Якуба Коласа ў храналагічным парадку і глыбей зразумець яго асобу. У прэзентацыі кнігі «Якуб Колас» прынялі ўдзел вядомыя беларускія вучоныя, сваякі Якуба Коласа, прадстаўнікі выдавецтва «Мастацкая літаратура». Упрыгожылі вечарныя песні на словы Якуба Коласа ў выкананні жаночага вакальнага ансамбля музычнай капэлы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

чытаем з «Белкінай»

Лічылкі і загадкі — для розуму адгадкі

«Несла пошту чарапаху...» — чарговая кніга аднаго з сучасных старэйшых беларускай літаратуры. Менавіта чарговая, а не проста новая. Толькі на першы погляд гэтыя паняцці не адрозніваюцца. Калі ж разабрацца, розніца істотная. Новая кніга можа з'явіцца праз некалькі гадоў. У залежнасці ад таго, наколькі пісьменнік працуе актыўна, ды і як хутка ўдаецца пераканаць кіраўніцтва пэўнага выдавецтва пайсці яму насустрач. А чарговая... Выдавец не сумняваецца, што, выпусціўшы менавіта гэтыя творы, не праіграе.

Ахвотна дае зялёнае святло Міколу Чарняўскаму Выдавецкі дом «Звязда». Не прымушае маркоціцца ў чаканні «Народная асвета». З задавальненнем чакаюць ад яго чаго-небудзь новенькага выдаўцы гомельскага «Барка» — як не ўважыць, калі зямляк, родам з Буда-Кашалёўскага раёна. А нядаўна зборнік лічылак і загадак Міколы Мікалаевіча «Несла пошту чарапаху...» пабачыў свет у выдавецтве «Беларусь».

Адразу кідаецца ў вочы, наколькі ён дасведчаны і ў гэтых жанрах, вытокі якіх хаваюцца ў дзіцячым фальклоры. Каб напісаць больш за два дзясяткі аўтарскіх лічылак і ажно 100 загадак (а столькі іх увайшло ў гэтую кнігу), многім аўтарам не адзін год спатрэбіцца. Мікола ж Чарняўскі, увесць час ствараючы казкі, вершы, не забываўся і пра лічылкі і загадкі. Напісанія ім дагэтуль, Мікола ж Чарняўскі, увесць час ствараючы казкі, вершы, не забываўся і пра лічылкі і загадкі. Напісанія ім дагэтуль, Мікола ж Чарняўскі, увесць час ствараючы казкі, вершы, не забываўся і пра лічылкі і загадкі. Напісанія ім дагэтуль, Мікола ж Чарняўскі, увесць час ствараючы казкі, вершы, не забываўся і пра лічылкі і загадкі.

Узрост, зразумела, такі, калі хлопчыкам і дзяўчынкам да многага хочацца дайсці самім. Шмат што спазнач упершыню, нешта ў сваім веданні дапоўніць. У нечым пагадзіцца, а штосьці, магчыма, і адпрэчыць. Мікола Чарняўскі дазваляе гэта сваімі творами. Яны часам у нечым і дыдактычныя, але не такія, як шмат у каго з іншых аўтараў, калі існуюць даводзіцца ледзь не на прамяну. Ён памятае, што, каб дзіця ў нечым пераканаць, неабходна спачатку зацікавіць, а каб зацікавіць, знайсці такі

падыход, каб яно не толькі (і не столькі) стала спажывцом пэўнага паведамлення, а аднесьца да яго так, каб захацелася выказаць сваё стаўленне, свае адносіны.

Гэта добра відаць з лічылак, вынесенай у назву кнігі. У змесце яна стаіць без загалоўка, але сутнасць ад гэтага не мяняецца. Важна, што сказана і як сказана:

*З Карабаху,
З барабаху — несла пошту
Чарапаху.
Несла сумку,
Быццам ношкі,
Нават ногі
Збіла трошкі.
Паітальянку дацямна
Прачкалі. Дзе ж яна?
Ты таксама
Не сядзі:
Ці прыйшла там —
Паглядзі!*

Гэта не адзінаквы прыклад, калі чытач не проста застаецца звычайным сузіральнікам, а становіцца актыўным удзельнікам. Ён запрашаецца паэтам да пэўнага дзеяння, як, для прыкладу, і ў гэтым творы: «Яблык нёс дахаты вожык // І знайшоў на снежцы ножык. //

Ён хутэй падняў знаходку: // — Папрацюю я ў ахвотку, // Ім наражу крышаю // Цэлых восем кашалёў. // На зіму іх насушу, // Вас у госці запрашу, — // Навару кампоту кадзь. // Дзе жыву — // Табе шукаць!».

Аб'яднаны творы гэтага жанру ў раздзел «Вязка лічылак — ад суму «лячылак». Сапраўды: «лячылак» — такая, што дзеткам паразважаць, падумаць дапамагае. Раздзелы, у якіх змешчаны загадкі, аб'яднаны агульнай назвай «Што за домік, што за дом...»:

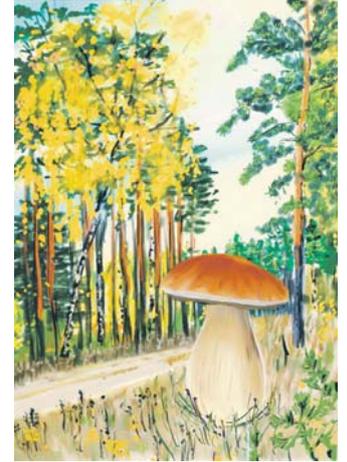
*Домік ёсць, вядомы ўсім,
І жывуць загадкі ў ім.
Хто цікаўны, неўпрыкмет
З ім тут адкрые свет,
Свет і ведаў, і дзівоў —
Ад парог да нябёс.*

Калі ж «свет і ведаў, і дзівоў» такі аб'ёмны — падраздзелаў у ім ажно пяць. У залежнасці ад таго, пра што і пра каго раскажваецца. Тэматыка ж разнастайная. Абаважкова прысутнічаюць такія творы, героямі якіх з'яўляюцца птушкі, лясныя насельнікі, а таксама хатнія жывёлы. Сустрэча з імі, бадай, асабліва будзе ў радасць хлопчыкам і дзяўчынкам, якія рэдка бываюць у вёсцы. Яны адчуваюць, наколькі непаўторная прырода. Шмат чаго невядомага прынясе трэці раздзел «Вітаюць гэтыя загадкі // Прыйшлі ўсе // 3 поля, // 3 лесу, // Градкі».

У нечым вядомае становіцца больш знаёмым. Толькі неабходна ўважліва ўчытацца ў тэкст. Як у самым пачатку гэтага раздзела: «Хоць вусаты, хоць я колкі, // Ды не злысны анікольнікі. // Лета ўсё адным заняты — // Кожны дзень спляю зярняты. // Не абсыплюся на дол // — Хлеба я прыйду на стол». Падумаўшы, самая здагадлівая ўпэўніцца, што маецца на ўвазе колас. Дасціпна сказана і пра мурку: «Чырвоны, даўганосы // Твар у зямлі хавае. // Мо расчалала б косы, // Ды грабніца не мае». А тут, як быццам, у адгадцы ніякай складанасці: «Спяраша — зялёны, // Пасівелы потым, // Што за агонь // Расце пад плотам?» Хоць глядзячы для каго. Не кожны здагадаецца, што гэта крапіва. Ды загадка — на тое і загадка, каб, пры неабходнасці,

патрэніраваць сваю кемлівасць, выбраўшы адзін правільны варыянт.

Мікола Чарняўскі піша так, каб для дзетак не прайшло незаўважным і тое, з чым яны сутыкаюцца штодня. Прадметы, рэчы з паўсядзённага ўжытку паддзены адушаўлена. Тым самым хлопчыкі і дзяўчынкі яшчэ больш далучаюцца да навакольнага свету, як бы становяцца часткай яго.

Важна і тое, на што звяртае ўвагу выдавецтва «Беларусь»: «Спадзяёмся, што гэтая кніжка стане карысным дапаможнікам для настаўнікаў у школе і выхавальнікаў дзіцячых садкоў: з ёю займацца і больш даходліва можна праводзіць урокі роднага слова, а таксама розныя гульніва-забаўляльныя заняткі з дзецьмі». Калі мець на ўвазе мастакоўскую актыўнасць Міколы Мікалаевіча, зразумела, з вялікімі выніковымі якасцямі, то прыходзіць на памяць вядомая беларуская прымаўка: «Стары конь арэ не глыбока, а баразну не псуе». Толькі з істотным удакладненнем: «Вопытны майстар слова піша так, што творчаму маладзёну гэта не па сіле». У чым і пераконвае кніга лічылак і загадак «Несла пошту чарапаху...».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Адміралам-суайчыннікам прывітаецца

Барыс Далгатовіч — адзін з нямногіх даследчыкаў, гістарычных публіцыстаў, хто займаецца ваенна-гістарычнай статыстыкай. Член Саюза пісьменнікаў Беларусі, кандыдат гістарычных навук, ён выдаў не адзін дзясятка кніг. Шэраг з іх — у серыі «Гісторыя для школьнікаў».

Новае выданне — «Адміралы-франтавікі — нашы землякі». Аўтар лаканічна раскажвае пра 38 адміралаў, якія ўдзельнічалі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 і якія сваімі лёсамі цесна злучаны з Беларуссю. Дарэчы, на самым пачатку кнігі Б. Далгатовіч сцвярджае, што сярод нашых землякоў — беларусаў і ўраджэнцаў Беларусі высокім званнем адмірала адзначана каля 100 чалавек. Уражліва, пагадзіцця, лічба! Асабліва калі ўлічыць, што Беларусь усё ж не марская дзяржава. Да гісторыі пытання пра адміралаў: упершыню адміралы згадваюцца ў Італіі ў XII стагоддзі.

Яшчэ да Вялікай Айчыннай вайны званні адміралаў — у 1940 годзе — сярод іншых былі прысвоены: Мікалаю Заіцу, Георгію Міхалькову, Уладзіміру Рыбалтоўскаму, Максиму Скрыганаву. Паўлу Траініну — контр-адмірала, Аляксандру Арлову — віцэ-адмірала, Пятру Папковічу — інжынер-контр-адмірала. На старонках кнігі «Адміралы-франтавікі — нашы землякі» — расповед пра многія цікавыя лёсы, пра военачальнікаў, якія пакінулі прыкметны след у гісторыі Савецкай краіны. У горадзе Баранавічы нарадзіўся віцэ-адмірал Георгій Халасякоў (1902—1983). Пра яго баявыя справы гавораць узнагароды — званне

Героя Савецкага Саюза, тры ордэны Леніна, тры ордэны Чырвонага Сцяга, ордэн Суворова І ступені, два ордэны Ушакова І ступені, ордэны Айчыннай вайны І ступені і Чырвонай Зоркі. Са снежня 1944 года наш суайчыннік — камандуючы Дунайскай флотыліяй, на чале якой вызваў ад фашыстаў Югаславію, Венгрыю, Аўстрыю, Славакію. Унікальная ваенна-марская біяграфія ў беларуска адмірала Мікалая Амелькі (1914—2007), які ўжо ў пасляваенны час быў камандуючым Ціхаакіянскім флотам, намеснікам Галоўнакамандуючага ВМФ СССР, начальнікам Генштаба Узброеных сіл СССР.

У Дзяржынскім раёне нарадзіўся Герой Савецкага Саюза контр-адмірал Антон Гурын, у Оршы — інжынер-віцэ-адмірал Абрам Генкін, у Пухавіцкім раёне — віцэ-адмірал Іван Хурс, які быў узнагароджаны чатырма ордэнамі Чырвонай Зоркі (займаў пасаду намесніка начальніка Галоўнага штаба ВМФ па раздзелы).

Кніга Барыса Далгатовіча пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь» накладам 1200 экзэмпляраў. Набыць яе можна ў кнігарнях ААТ «Белкініга» па ўсёй краіне, а таксама ў краме «Акадэмікніга» ў Мінску па адрасе: праспект Незалежнасці, 72.

Сяргей ШЫЧКО

Важкасець пошукаў

У дзясятых нумары «Маладосці» — проза Ксені Зарэцкай, Ксені Дзівенка, Алеся Гомана, Віктара Варанца і Андрэя Сідарэйкі. З вершамі выступаюць Міхал Бараноўскі, Максім Крывіч, Дзіяна Трацяк, Васіль Зуёнак, Віктар Ярац і Іван Капыловіч. Рубрыкі «Знакі эпохі», «Інтэрв'ю» і «Літаратурны свет» адпаведна пазнаёмыя з запіснымі кніжкамі Уладзіміра Караткевіча, падрыхтаванымі да друку і пракаментаванымі Пятром Жаўняровічам, творчасцю маладога «кіношніка» Кірыла Халецкага і аглядам кнігі Жанны Міус, які зрабіла Алена Кісель.

Псіхалагічны стан робата, песня Дзеда-барадзеда і дзе чакаюць Тувэ? Ксенія Зарэцкая піша вершы і прозу. Апавяданне «Мяне там чакаюць» закранае шэраг вострых тэм: адносіны чалавека з самім сабой, у сям'і, у грамадстве; роля штучнага інтэлекту ў сучасным свеце, маральна-этычныя і сацыяльныя аспекты ўзаемадзеяння людзей і машын, адвечныя пытанні — любоў, каханне, вера, жыццё і смерць. Пейзаж бачыцца постакаліптычным, выдавочны падзел насельніцтва на прыхільнікаў суіснавання з роботамі і тых, хто вядзе актыўнае супраціўленне. Месца дзеяння — горад у глабалізаваным свеце, які складана ідэнтыфікаваць — «Стары» і «Новы» горад, бадай што, знойдзецца амаль у кожнай еўрапейскай сталіцы, хоць сабе і ў Мінску. Час дзеяння таксама складана вызначыць, аднак адзначаны момант, калі высокатэхналагічныя роботы масава замянілі людзей ва ўсіх сферах дзейнасці (у тэксце ужываецца выраз «Новы свет», верагодна, у дачыненні да наступнага храналагічнага перыяду).

Аднак, пра тое, што ў хранатопе мы не так далёка ад сучаснай Беларусі, можа сведчыць «Песенька Дзеда-барадзеда», якую Тувэ співае Максу. Галоўная гераіня далучаецца да паўстання, выступаючы супраць панавання робатаў. Твор можна аднесці да так званай сацыяльнай фантастыкі, прыгадаўшы знакамитага на ўвесь свет Айзека Азімава. Аўтарка ўпісвае лёс адной дзяўчынкі ў межы магчымага відазмененага ў будучыні свету, канструюе рэчаіснасць, у якой добрая задума рэалізавалася не па плане. Ці працуюць занатаваныя законы робата-тэхнікі Азімава? Робаты служаць і дагаджаюць адным людзям, але шкодзяць іншым, калі гэта неабходна. Бракаваны робат, што вымушаны пераследаваць Тувэ, аказваецца надзвычай эмпатычным да яе (хаця праграмай гэта не прадугледжана), Ксенія Зарэцкая надзяляе чалавекападобную машыну пачуццямі да гераіні: «*Маік упершыню баяўся будучыні. Быў гэты страх не такім, як у людзей: без сэрца ў трывозе, потных далоняў і згрызеных пазногцяў, але ён упершыню не мог склаці план на дзень. Не разумеў, як гэта зрабіць, калі Тувэ памрэ. Спачатку здавалася, што не будзе чым заняцца. Потым зразумеў, што без яе ўсе заняткі стануць руцінай, а я неслодай*».

Гідронімы, жыццё навырост і гаспадар, якому належыць усё і нічога. Паэт, музейшчык, музыкант, знаўца спадчыны Максіма Багдановіча, атлет (шмат чаго добрага можна сказаць пра Міхала Бараноўскага). Міленіал міленіяла адчуе па першых радках... І аддаленае рэха мадэрністаў, і крывы прыглышаны грукат «Тазіка беларускага»... Я знаходжу эпіграф пад трыма зорчакма — цытату з іспанскай мовы пісьменніка Мігеля дэ Унамуны, спрабую закінуць у перакладчык, той вядзе наступнае: «сутнасць нашай мовы, якая не падаецца перакладу». Чытаю верш-наследаванне, што спрэс да апошніх радкоў — назвы нашых рэк, а напрыканцы:

*праз стагоддзі ляціць да нас
рэха забытых слоў
голос ціхне бляжыць вада
будучыні наўздагон*

Наколькі неспасцігальна і музычна сёння гучаць старажытныя найменні, паходжанне якіх носіць у сабе па некалькіх версій, а вада гэтых рэк — усю гісторыю і паданні роднага краю.

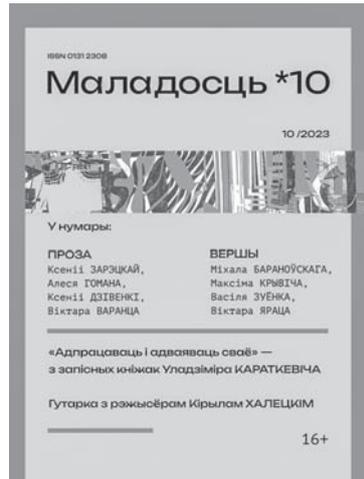
«Жыццё навырост» — выдатная метафара для супярэчлівай эпохі адкрытых шляхоў і вялікіх магчымасцей, але штосьці пайшло не так. Для мяне Міхал Бараноўскі — паэт горада М — адзін з самых натуральных сучасных паэтаў-урбаністаў, пасажыраў адзінага ў Беларусі метро.

Пятро Жаўняровіч упершыню публікуе выбраныя дзённікавыя запісы Уладзіміра Караткевіча за 1950—1969 гг. Запісныя кніжкі захоўваюцца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Матэрыял уключае і вершы, і меркаванні Уладзіміра Сямёнавіча пра літаратуру і мастацтва, і трапныя выслоўі, пачуцця ад іншых, і з асабістага досведу. Напрыклад, аўтар знакавых «Каласоў» у пэўны момант вызначае, што геній — «гэта геній плюс дваццаць праседжаных нагавіц плюс высяленне з кватэры за нявыплату платы за электрычнасць». Тут шмат і пра важныя падзеі, так 27 сакавіка 1969 г. у Ялце запісвае: «Быў на магіле Багдановіча і ля доміка. Адвёз на магілу кветкі, наняў людзей дагледзець». Артыкул аздаблены копіямі старонак нататнікаў, дзе знойдуцца і малюнкі пісьменніка.

З чаго складаецца «Я». Ксенія Дзівенка ў эсе разважае пра важныя чыннікі, якія паўплывалі на станаўленне яе як асобы. Вядучай у творы з'яўляецца антыгэза дзяцінства і дарослага жыцця, дакладней, антыгэза ўсведамлення сябе ў адзначаных перыядах. Першая частка — «Маці» — поўная настальгіі, яна пра любоў да сям'і і пра хрысціянскую веру. У другой — пад тытулам «Сяброўства» — развагі аб непазбежнасці сталення і горычы аддалення ад раней блізкіх людзей. «Вясёлка» — пра непаўторнасць уражанняў і адчуванняў дзяцінства: «Сутыкацца з сабой з мінулага — тое ж самае, што сутыкацца з незнаёмым дзіцем. На яго не накрычыш, яго не ударыш і не асудзіш. Таму ўспаміны толькі грэюць душу. Наш мозг ніколі не адважыцца сцерці самыя яркія моманты дзяцінства».

Самая маладая пазія нумара прадстаўлена вершамі палачаніна Максіма Крывіча, дзе вобразы туманныя, быццам аўтар хоча апісаць пачуццё лексікай не са слоўніка, а падабраць да яго асацыятыўны шэраг. Падычас чытання не адступае трывога, напэўна, толькі на апошнім тэксце сыходзіць насцярожаная напружанасць. Супрацьлегласць — два вершы гарадзенкі Дзіяны Трацяк — якія дэкларуюць няспыннае развіццё асобы, што «*жыццё праз уявіні ствараецца*».

Кароткае апавяданне Алеся Гомана «Першае пісьмо» канральнае, чулае і трагічнае. Эпізод з часоў вайны — своеасаблівы рэквіем па мары, па шчасці,

па будучыні. Твор лаканічны, але ёмісты, канцэнтравана эмацыянальны, у ім пульсуе невыноснасць кахання, страх таго, што нельга прабачыць. Васкоўская дзяўчына звыкла са свістам куль і выбухамі навокал настолькі, што перастала іх баяцца (можа падацца, што быць забітым на вайне можна толькі непасрэдна на перадавой, але не). Урэшце Алена атрымала пісьмо ад салдата Міколы Т., і першы ліст стаў апошнім. Толькі для каго?

У дачыненні да публікацыі «Пазнаць сябе самога» Васіля Зуёнка, мяркую, дарчыце даць слова мэтрам айчынскай філалагічнай навукі. Улетку 2020 года літаратурнаўцы Мікола Мікуліч і Уладзімір Ініламедаў напісалі пра Васіля Васільевіча: «*Вершы В. Зуёнка сведчаць пра важкасць і каштоўнасць яго асабістага жыццёвага вопыту, які дыктуе тэмры — вечныя і заўсёды новыя: вера ў дабро, чалавечнасць, стваральную працу і яе вынікі, здольнасць да маральнага ўдасканалення і сацыякультурнага самасцвярджэння*». Гэтае вызаканнае выдатна характарызуе і прапанаваную ў нумары свежую нізку. Тут тэма ўласнага выбару шляху ў жыццё, значнасці набутку, такога, які не знікае разам з чалавекам у момант, калі ён пакідае свет, тут словы спадзеву на лепшае, а праўдзівай творчасці, нястомнаці і пошуку ў ёй. Адкрывае нізку верш:

*У паэтычных ловах
Вяпрук удачы адсочаны:
Левай рукой не ксіцца,
Кульбітаў з ружжом не рабі,—*

*Калі за кожнае слова
Лёсам уласным не плочана,
Тады за сіцло не барыся
І ў рыфму тады не трубі!
(«Закон палявання»)*

Чулі гістрыю амаль няўлоўнага Віктара Люстыга? Чалавека, які прадаў Эйфелеву вежу двойчы (!). «Дэтэктывыя трыпціх» Віктара Варанца — гісторыя злучанасці ў антуражы аднаго з самых прыгожых беларускіх гарадоў — Гродна. Тры буйныя ашуканствы, тры планы, на ажыццяўленне якіх змога адважыцца толькі той, хто хоча ўсяго і адразу, не гатовы мірыцца са сціплым жыццём і заробкам. Прыгадаецца і «чатырыста адносна сумленных спосабаў адняць грошы» з вядомага літаратурнага твора Віктара Варанца называе свайго героя-прайдзісвіта «чалавекам вольнай професіі». Варта мець шырокі круггляд і адпаведны сувязі ў грамадстве, быць надзвычай кемлівым і рызыкаўным, каб намагацца выстаўць на аўкцыён гісторыка-культурную

каштоўнасць — старасвецкі палац, што належыць дзяржаве, даказаць шкоднасць апраменьвання тэлевежаў і пагарацца здаць некаторыя на металом, падрабляць дакументы XVIII ст.

Стварыць адпаведную эмоцыю ў выказванні на пэўную тэму — каханні да жанчыны, любові да маці ці пэўных экзистэнцыйных пытанняў — дапамагае навакольных свет. «Амулет залаты на бярозе» — восенская нізка вершаў Віктара Яраца, праятная вобразнасцю прыродных стыхій. Адухаўляюцца дрэвы — яліны, ліпы, бярозы, клёны, вятры маюць скрасці дыханне, хмары бінтуюць дзень, сонца круціць турбіну...

*...А зоры ў высознай прасторы
запальваюць успаміны
не памінальнымі свечкамі.
Лісце лічэ не адной пазалотай
дні, фарбаваныя сонцам, трымае.
(«На старце восені»)*

Сацыяльна-сатырычная аповесць ад Андрэя Сідарэйкі цяпер носіць загаловак «Крама-2». Галоўная гераіня, маладая Вікторыя Смолкіна, не змагла паступіць на журфак, таму яе чакалі прыгоды ў чужой для яе сферы гандлю. Аўтар уводзіць у тэкст цікавыя інсайдарскія назіранні, распавядае аб з'явах, пра якія можна даведацца, працуючы ў краме, тыпу шопліфтэрства, напрыклад. Можна сустрэць і класіфікацыю спажывоў, з якімі сутыкаецца Вікторыя. Сярод іх будуць і «рэкеціры»: «*Хто таякія?*» — *завітаецеся вы. А вось хто. Не ведвальнікі, якія прыходзяць у краму спецыяльна для таго, каб знайсці пратэрмінаваны тавар (ці спрыяна падкласці такі — здараліся выпадкі). А ўжо потым, калі ў руках будзе запаветны чэк, шантажыраваць супрацоўнікаў крамы санстанцыяў і прапапоўваць свае паслугі за грошы*».

Панаванне розуму, мудрасці, гаспадарства чалавека над уласным лёсам, значнасць яго справы на дарозе, якую павінен прайсці кожны, — у верхах падборкі «Загадаю сабе не тужыць» Івана Капыловіча.

Пятро Жаўняровіч упершыню публікуе выбраныя дзённікавыя запісы Уладзіміра Караткевіча за 1950—1969 гг. Запісныя кніжкі захоўваюцца ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Матэрыял уключае і вершы, і меркаванні Уладзіміра Сямёнавіча пра літаратуру і мастацтва, і трапныя выслоўі, пачуцця ад іншых, і з асабістага досведу. Напрыклад, аўтар знакавых «Каласоў» у пэўны момант вызначае, што геній — «гэта геній плюс дваццаць праседжаных нагавіц плюс высяленне з кватэры за нявыплату платы за электрычнасць». Тут шмат і пра важныя падзеі, так 27 сакавіка 1969 г. у Ялце запісвае: «Быў на магіле Багдановіча і ля доміка. Адвёз на магілу кветкі, наняў людзей дагледзець». Артыкул аздаблены копіямі старонак нататнікаў, дзе знойдуцца і малюнкі пісьменніка.

«*Спраўданае рэжысёру ўласціва вярзаная ўнутраная неабходнасць нешта расказаць людзям*» — так разважае аб професіі Кірыла Халецкага. Гэтага размова будзе карысная ўсім, хто пачынае ў мастацтве.

«Літаратурны свет» прапануе аж «чатыры погляды» на кнігу Жанны Міус «На пытанне ёсць... паданне». Алена Кісель разглядае прапанаванае выданне з некалькіх ракурсаў: з пункту гледжання шараговага чытача, з літаратурна-разнаўчага, з лінгвістычнага, з літаратурна-крытычнага.

Кацярына ЦІМАНОВІЧ

Скрозь прызму ўсмешкі

Паэту-сатырыку Віктару Рэчыцу да васьмідзесяці бліжэй, чым да сямідзесяці пяці, а значыць, і да ўзросту патрыярха гумару і сатыры, народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапіва не так ужо далёка. Чаму, згадваючы аўтара з Брэстчыны, мы ўспамінаем аднаго з пачынальнікаў сатырычнага кірунку ў беларускай літаратуры?..

Не, п'ес, роўных камедыям «Хто смяецца апошнім» ці «Брама неўміручасці», Віктар Трафімавіч не напісаў, але ў паэтычных жанрах гумару амаль поўнацю паўтарыў класіка. Падчас у сваіх творах ён выкарыстоўвае неўміручыя вобразы Крапівы. Вершы і байкі, гумарэскі і фельетоны, жарты і эпіграмы — гэта тая абойма, якую аўтар «частуе» чытача з кнігі ў кнігу.

«Дзве рапсоды» — дзевятая з іх. Што смешнага можна напісаць пра рапсодыю Ферэнца Ліста? Калі ласка, паслухайце!.. Брыгадзёр Арцём наўрад ці нічога не чуў пра кампазітара Ліста і яго «Рапсодыю», аднак, прыехаўшы ў гасці да сястры ў сталіцу і павываўшы на канцэрце ў філармоніі, здзіўляўся і разважаў чыста па-выскавому:

— Пры чым тут ліст якісьці, Вера? Спецыяліст я ў іншай сферы. Мой рапс на полі лісце мае — Вось дзе рапсодыя жывяла!

Чалавек нераўнадушны і бескампрамісны да розных жыццёвых заган і негатывуных з'яў, Віктар Рэчыц няшчадна выкрывае абібокаў і кар'ерыстаў,

Адчуваецца, што аўтар пачаў ужо падводзіць вынікі зробленага ім у літаратуры. Таму ў зборнік «Дзве рапсоды» ўключыў не толькі новыя творы, але і лепшае з папярэдніх кніг, часам абнаўляючы найменні. Сёння байка «Стаўбуны» завецца «Дуля замест цыбулі», а верш «Вакол аўчаркі» стаў «Сабачай памылкай». Другі «Вярнуцца? Не вярнуцца?» займае назву «Амаль фельетон пра забабон» і г. д. Не скажу, што новыя назвы заўсёды лепшыя, але што рыфмаваных загаловаў прыбавілася — гэта факт...

бракаробаў і бюракратаў, злодзеяў і хабарнікаў. Піша то з іранічна-лёгкай усмешкаю, то з едкім сарказмам, так што нават тыя, хто, здаецца, нічога ўжо не баіцца, страшацца трапнага слова сатырыка.

А заган, на жаль, бывае ў жыцці ня-мала. Могуць некаторыя гадамі рабіць капітальны рамонт дома, хоць ад гэтага моцна церпяць жыхары, ці, як Баран з байкі «Творчы падыход», баранаваць поле зубцамі ўгору. Каб абісці адлічэнні ў падагак, лаўкачы сваім работнікам імкнуцца выплачваць заробак у канверце. Ад гэтага рабочы люд мецьме ў будучым недаплату пры атрыманні пенсій, ды і хітруны дзяржаву абкрадваюць.

У вершы «Прагрэс і ўласны інтарэс» шафёр Мікіта мае крыўду на інжынера, які прапанаваў яму перасесці на новы грузавік, бо:

Прыбор кантролю новенькі стаіць. Умее — вось жа гад! — сачыць за рухам. Налева не звярнуць тады, не зліць Гаручага для ўласнай лезжавухі.

Нягледзячы на ўзрост, аўтар пастаянна сочыць, што прыносіць у наша жыццё прагрэс, як ульываюць на людзей новыя тэхналогіі, жартуе з захаплення «гаджэтамі». Сын прасіць бацькоў, каб тыя павіншавалі яго з уступленнем у шлюб... па інтэрнэце. Хаця пакуль жывой жонкі не бачыў (верш «Віртуальная жаніцьба»).

Герой мініяцюры «Самаабслугоўванне» сабраўся меншага сына жаніць, а музыкнтаў на вяселле не запрашае, бо гасці прыйдуць з мабільнымі тэлефонамі і пад музыку ў навушніках будуць скакаць. Праўда, эканомія!..

Нямала розных авантурыстаў квапляцца на чужыя грошы. Ім бы толькі займаць рэквізіты пластыкавых карт, на якіх трымаюць людзі заробленыя зберажэнні, каб у адзін момант «перакласці» іх на сваю картку, пакінуць чалавека ні з чым. Аб гэтым верш «Зладзеі-махляры». А ў іншым — «Неа-металісты» — чытаем:

У намяці ў нас «металісты»: Нам неслі металічны рок. Цяпер — другія «актывісты» Здаюць метал непадалёк.

Але дзе знойдзеш столькі металалому, каб кожны дзень грошы мець на віно?! Дык «неа-металісты» займаюцца крадзяжамі, не грэбуюць залезці і пад замок у пустыю хаціну, толькі б займаць сабе на выпіўку. Сумленне, што бяруць чужое, іх ужо не мучае.

Сямейка выехала адпачыць на прыродзе. Выбраўшы слаўную мясціну, усе пакінулі аўтамабіль, каб любавання прыгажосцю. Усе, акрамя дачкі Ноны, якая так захапілася мабільнікам, што ёй не да прыроды, а на запрашэнне выйсці — адказала: «Што бачыш, тата, ты смартфонам сфоткай, // А потым кадры лайкану ў ахвоту». У вершы паэту ўдалася перадаць жаргон пэўнай групы малых людзей.

Верш «Багут» пісаўся для таго, каб асудзіць рознага роду кар'ерыстаў. Ён жа не толькі падкідае высока, каб чалавек утары паспеў зрабіць салта ці прыгожы піруэт, але й прызьямліцца так, каб не атрымаць траўмы. Калі б у спартыўную залу прыводзілі тых, хто мае цягу да кар'ернай вышыні, дык:

Магчыма, у кагось паля Прыціх бы трохі сверб службовы, І да завоблачных пасада Не лез бы нехта бесталковы...

Каго толькі ні сустрэнеш у Рэчыцавых байках! Зязюля і Свіння, Конь і Конік, Дзік і Янот, Вавёрка і Пугач, Воўк і Каза — словам, ледзь не ўся фаўна Беларусі. Але і іншыя прадметы становяцца нярэдка героямі баек. Спрачаліся Падлога і Парог аб сваёй вартасці. Сабраўся на суботнік па добраўпарадкаванні двара і Дзярках, але яго,

старага, асмяяў Венік, ды заступілася Мятла. «Таму, хто старасць не шануе, // Жыццё такіх паводзін не даруе», — мараль гэтай байкі.

Завяршальны раздзел, як у «Сюрпрызе наадварт», «Гастролях» і іншых кнігах, пра калег-пісьменнікаў, іх штодзённую турботу. І надрукавацца няпроста, і «зорная хвароба» чакае. Віктар Рэчыц дае парады пачаткоўцу (аднайменны верш), бо можа кожны ў любы момант атрымаць непахвальны ліст (верш «Адказ байкару»).

Колькі складзена анекдотаў пра цешчу і зяця! Гэта тыя два полюсы, якія цяжка памірыць. А ў Рэчыца якраз наадварт: зяць-паэт ведае, як дагэдзіць цешчы. Ён раз-пораз піша пра яе хвалебныя вершы і мае ўзнагароду — «паўкруга каўбасы і паўкіло пчыначкі» (мініяцюра «Стымул»).

Шкада, што часам аўтар спускаецца да драбнатэм'я. Герой верхышка забівае цвік, і ён гнецца. Тоды бярэ сякеру, каб загнаць яго, але б'е не абухам, а лязом. І ўсё! Ці як жонка Агата бярэцца мыць посуд, дык адразу столькі грукату і бразгатання ў доме, што здаецца: усе талеркі ператрушчыць. Гэтак яна падказвае мужу, каб той сам «мыў пасуду брудную».

У вершы «Рана спісваць» Аня вырашыла зрабіць мясны фарш і ўключыла электрычную мясарубку, а яна працавала горш, чым да гэтага. Жанчына прапанавала мужу Адаسو выкінуць мясарубку і купіць новую. Аднак выявілася, што сама жываваецца, бо забылася ўкласці ножык. Гэтай «проблемай» Рэчыц не пашкадаваў больш за трыццаць паэтычных радкоў.

Адчуваецца, што аўтар пачаў ужо падводзіць вынікі зробленага ім у літаратуры. Таму ў зборнік «Дзве рапсоды» ўключыў не толькі новыя творы, але і лепшае з папярэдніх кніг, часам абнаўляючы найменні.

Сёння байка «Стаўбуны» завецца «Дуля замест цыбулі», а верш «Вакол аўчаркі» стаў «Сабачай памылкай». Другі «Вярнуцца? Не вярнуцца?» займае назву «Амаль фельетон пра забабон» і г. д. Не скажу, што новыя назвы заўсёды лепшыя, але што рыфмаваных загаловаў прыбавілася — гэта факт...

Усё напісанае творца прапусціў праз сваё сэрца. Пажадаем Віктару Трафімавічу Рэчыцу доўгага жыцця, каб яго пяро не мела стомы, а кнігі друкаваліся і змаглі засцерагчы кагосьці ад заганных чынкаў ды памылак.

Расціслаў БЕНЗЯРУК

«Ёсць востраў на свеце белым...»

Зборнік паэзіі Васіля Жушмы пад назвай «Каханняя зорныя кастры» прысвечаны чыстату і светламу ззянню душы, знітанасці чалавека і прыроды. Кніга складаецца з дзвюх частак: беларускамоўнай «Зоркі ясныя сэрцам падказка» і рускамоўнай «Я пишу о любви».

У цэнтры творчасці празаіка-натураліста, фотапалаўнічага, журналіста Васіля Жушмы заўсёды была малюніца прырода роднага краю. Між тым усё жыццё Васіль Жушма пісаў вершы, прысвечаныя дзівоснаму палескаму краю, дзе пад «спевы драздоў сэрца сэрцу адкрывае сакрэты пячоты». Трапяткія, палыманыя радкі як іскры-зоры, што ляцяць з сардэчных кастроў і губляюць свае сляды ў нябеснай далечыні, але пакідаюць незабыўнае цяпло. Прырода становіцца і калыскай, і сведкам, і абаронцам каханых лірычных герояў:

Жытнёвае поле калосам схіляецца У наклоне к нагам і тваім, і мам. І сонца заход, бы пажар, разгараецца Над лесам, Палессем, дзе моўчкі стаім.

Прадстаўленыя ў кнізе вершы прысвечаны самаму ўзнёсламу часу каханья, які не ведае самоты і страт. Май часта ўпамінаецца ў паэтычных радках, а з ім і гарачыя пачуцці, якія, нібыта тая пунсовая кветкачка, палаюць, пульсуюць яркімі колерамі.

Вершы «Плача дождж у дзень растання...», «За акном тужліва востры адлятае...», «Вечар улёгся за плотам...» ствараюць своеасаблівую атмасферу вострава каханья, «агорнутага цветам пенным».

Вершы Васіля Жушмы па настроі, інтанацыях нагадваюць фальклорна-рамантычную паэму Янкі Купалы «Яна і я», дзе шчасце двух сэрцаў несуразмернае з матэрыяльнымі багаццямі, дзе прырода вывярае крок крок сваіх дзяцей, а галоўны

герой стварае культ каханай жанчыны, тым самым баронячы будучыню сваіх дзяцей.

Дарэчы, у апошнім раздзеле паэмы «Яна і я» вобраз каханай сімвалізуе мяляюча Беларусь: «Я песняй мілую сваю праслаўлю паміж народамі сваіх, чужых зямель...», матывы нязгаснай любові да роднай краіны сустракаюцца і ў лірыцы Васіля Жушмы, дзе ўнікаюць вобразы купальскіх кастроў і сімвала вечнага каханья Папараць-кветкі:

Касцёр-агонь — чароўны свет, Табе наклон наш нізкі. Табе святы наш запавет: Будзь к Беларусі блізі.

Спяваць звонкія оды каханню няпроста, гэта быццам раскрыць усе душэўныя таямніцы, распавесці вясялкавыя сны і шалёныя мары, але аўтар сваёй паэзіяй пераконвае нас, што каханне — гэта «крэпкая камяціца, падмурак, аснова» і «мар светлы покрыв».

Тацяна ДЗЕМІДОВІЧ

Аляксандр БЫКАЎ

Жорны

З чаши поўнай —
Раса і слёзы.
Бог няроўна
Складае лёсы.

Вось і станем
Пад небам зорным:
Хтосьці каменем,
Хтосьці — жорнамі.

Мякка сцелецца,
Потым муліцца.
«Перамелецца», —
Скажуць людзі.

І за новым мы краем
Станем:
Хтосьці Авелем,
Хтосьці Каінам,

Хтось прарокам,
А хтось Пілатам.
І даруе
Хрыстос распяты!

Лёс чакае:
Пусты? Мажорны?
Бог не скажа —
Ён круціць жорны.

Шукаем ісіцуну

Шукаем мы ісіцуну, робім высновы.
Хістаемся часам ад краю да краю.
А лета другая пайшла ўжо палова,
А лета, як боская свечка, згарае.

Шчэ ноч не сцюдзёная. Падаюць знічкі.
І лес, як і летась, дарамі ён поўны.
Ды нешта зарана ўжо сохнуць лісічкі,
І з неба глядзіць падазрона так поўня.

І колькі ж вучылі: не трэба на потым
Нішто адкладаць, бо не знаеш ты лёсу.
А мы зачэняем душу, як вароты,
Калі надвячорак і ў гасці ўжо позна...

Ранняя вясной

Заўжды на агонь, як спадзеў,
Глядзеў бы, ды блізіцца цені.

На вечныя б зоркі глядзеў,
Ды хто я для іх вымярэнняў?!

Адказу нідзе не знайду:
Ні зараз, вядома, ні потым.
Бясконца б глядзеў на ваду,
І тая пакуль ішэ над лёдам.

Хоць мары ты ў клунак збяры
І думак былых палётны...
А дзесьці асілкі-зубры
Штурмуюць хмызняк і балоты.

Дарогі

Бягуць дарогі хоць куды,
Іх пракладаем аж да Марса.
Упарта доўгія гады
І я вось некуды збіраўся.

Дачасна я хацеў паспець,
Не бедаваў, калі не спіцца.
Жадаў найлепшае ўсё мець,
І да падзей каб спрычыніцца.

Цяпер жа, як самотны пыл
Замітусіўся пад нагамі,
Я думаю: чаго спышыў? —
Бо тыя ж зоркі па-над намі!

Восеньскі эскіз

А свет вар'яце, бы вецер шалёны,
Хоць біся, як кажуць,
Ілбом ты аб сценку.
І, быццам насуперак гэтаму скону,
Мая суразмоўніца ішые сукенку.

Навошта, здаецца?

Цяпер не да балю.
Пачуці другія, учынкі і строі.
Ды ёсць успаміны і светлыя мроі,
І хтосьці на танец ізноў запрашае...

Неба

Якія, неба, табе сняцца сны?
Што можа сёння,
а што заўтра стацца?
Як пагадзіцца, што табе не дваццаць
І да бусянкі не ляцяць буслы?

Не аптымістычны верш

Не, не пасвяжэю з новым снегам,
І вясна мне не абновіць стаці.
З вершамі, жанчынамі і бегам
Час ці не прыйшоў мне завязаць?

І душы мне натураць упарта
Хопіць, можа, хоць ёй і карціць?!
Сябра скажа: зазірні у пашпарт,
І не ный, што нешта там баліць!

У мінулым пошукі і ўзлётны.
Ўжо не вернеш, хоць і сум пячэ,
І юнацтва снежныя сумётны,
І спакусу жнівеньскіх начэй.

...Граматы развесіў, як іконы,
Ды на іх глядзеў —
бы ў свет чужы.
Сцішаны, няголены, стамланы
Лепш на кухні паднаўлю нажы.

Іна ФРАЛОВА

У Райскім садзе

У Райскім садзе вішні спеліць сонца.
У Райскім садзе смерць — не прыгажуня.
Жыццё буйе ў кожнай спелай гронцы,
Паўзе базоўка, коціць дзед Рыгор.

Старэнькі ўжо — усё робіць памаленьку.
Дух перавесці ён у цяньку прысеў.
Касу наклепце, клікне бабу Зенку,
Каб запытаць: куды нашулкі дзеў?

— Я прыняла, ляжалі каля сцэжкі.
А ў хату ідзе, бярэ з-пад лавы коі.
— Чакай, старая!

Падкашу ішэ ўзмежкі.
Трава як узялася, паглядзі!

Чамусьці мужу баба не нярэчыць...
А ў хату ідзе, бярэ з-пад лавы коі.
За засланкай капуста прэе ў печы,
На прытэчку бліноў гарачых стос.

Як спорны дождж ляцяць у кошык вішні.
Мяркуе па-сялянску дзед Рыгор:
Мо жончын клопат будзе і нялішнім,
Мо з райскіх вішань — райскі і кагор?!

Адно што сон, ды не паверыць грэшна...
На могілках бабуля й дзед Рыгор.
Адно што сон, але ў раі, канешне,
Ёсць гэты сад і выкашаны двор.

У цёткі Людзі вішня пад акном.
Хто ні ідзе — ля плоту пераймае:
Улетку спелай ягадкай-агнём,
Завяямі пялёсткавымі ў маі.

Зірне бывае са двара сусед,
Маўляў, жывая, маладосці сведка...
А жонка зыркне з'едліва і ўслад
На вочы ўскіне: «Змейка — не суседка!»

Ды цётка Людзі не трымае зла:
Ці ж можна без віны быць вінаваткай?
І будзе жыць далей, як і жыла.
Бяды такой — дзіятка прыжыла!
Парумзае нарэдчас дзе за хатай.

А вішанька на радасць ёй цвіце,
Нявесціца каторы год у маі,
Ды кожнаму, хто вуліцай ідзе,
Даверлівая ў вочы пазірае.

І хто каханню грэшнаму суддзя,
Як красавацца час прыйшоў жывому?
Глядзіць суседка ўпонтай на дзіця,
Што топчання памалу каля дома.

Жыву на свеце як магу,
Жыву на свеце як умею.
Жыццё прыспевіваю. Бягу
Ад сноў вясны да ліставаю.

У Бога ічодрая рука —
Адмерана ўсяго даволі:
Жыццё — жывой вады рака,
Ды з горкім прысмакам юдолі.

Жыву на свеце як магу.
За ўсё, што ёсць, удзячна Богу.
Як зрэнку вока берагу
Калісь абраную дарогу.

Кладзецца радасць у страфу,
Прыветна дню ў адказ смяячы,
Бо сэрыя тахкае жыву
Сумленнем, Мовай, Беларускай.

Адышло. Больш не вернецца
цёплае лета.
Ад яго босых ног я дарэмна шукаю сляды.
А яны, быццам з яблыні
белым прываблівым цветам,
Зацярушаны снегам.
Лютуюць вакол халады.

Хто падкажа, дзе спяць патаемныя
сцэжкі,
І куды, і адкуль яны шумнае лета завуць?
Можа, там маладосць,
што дарыла ішчаслівых ўсмішкі?
Можа, мне маладосць тыя сцэжкі
назад прывядуць...

Алена КОТАВА

Пад спеў калаўрота

Пад спеў калаўрота ў размовах з бабуляй
Карыснага, добрага імат мы пачулі.
Глядзелі, як тонкія ніці з кудзелі
Бабуліны пальчыкі скручваюць умелі.

Шумелі завіе ды сыпала снегам,
Мы цёплілі печкі — ішоў дым у неба.
А я матавіла старанна круціла,
Каб працу з бабуляй да ночы асіліць.

Парывалі кросны, калі на іх ткалі.
А колькі дарожак на іх выраблялі!
Так весела ў хаце і шумна было.
І слухала спеў калаўрота сяло.

Кветкі з агарода

Кветкі з агарода, што садзіла маці,
Будуць успамінам аб вясковай хаце.
Я там у дзяцінстве весела гуляла,
Там мая бабуля унучанькаў чакала.

Так, яны не ружы. Ды не ў ружах ішчасце!
З гэтымі вясёлай стану ў адначасце.

Ды адчую еднасць з роднаю зямлёю,
Ды адчую павязь з роднаю крывёю.

Кветкі хоць звычайныя,
іныя тут справа:
Іх з любоўю ішчыраю пасадзіла Мама.
З дабрынёй і з доглядам вырастала кветкі,
Радасць каб прынесці ўжо вялікім дзеткам.

Ніхто ўжо ў гэтай хаце не жыве,
Святло не паліць, не пячэ аладкі.
І бэз галінкай ціха ў шыбу б'е,
І пустазелле засяліла градкі.

Маўчыць калодзеж, не чуваць кароў.
І толькі груганы загаласілі.
Ніхто не скажа: «Як жывеш?»
Травы — на поясе! А раней касілі...

І сумна так... А некалі даўно
Гасцей тут сустракалі і сцявалі.
Сяло жыло! Як весела было,
Унукі калі ўлетку прывязджалі!

Ніхто ўжо ў гэтай хаце не жыве,
Святло не паліць, не пячэ аладкі.
І бэз галінкай ціха ў шыбу б'е.
А час імчыць наперад без аглядак!

Белы наліў

Белы наліў — прывітанне з дзяцінства,
Яблык, што цёплыя промні ўвабраў!
Белы наліў, як вяртанне ў мясіны
Тыя, дзе кожнае лета бываў.

Соладка пахнуць, вісяць на галінках.
Хочацца яблыкаў некалькі ўзяць.
Іх — у кішэні, і бегчы ад Нінкі.
Трэба ж малодшым яшчэ нешта даць!

Седзячы дружна на лаўцы ля плота,
Яблык і есці, размову вясці.
Бавіць бясконца свой час бесклапотна...
Толькі ў дзяцінства ўжо нам не прыйсці.

Фота Кастуся Дробова.

Аб буслах і назве вёскі Гняздзін

3 цыкла «Тапанімічныя казкі Беларусі»

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Маецца ў Вішоўскім сельсавеце Вялініцкага раёна вёска Гняздзін. Не вельмі звычайная назва, згадзіцца? І чаму менавіта так?

Існуе аб тым мясцовая легенда. Нібыта ў даўнія часы шмат буслоў тут жыло разам з людзьмі, і нават у вырай тады гэтыя птушкі не адляталі. Проста перабраліся на халодны перыяд у хаты людскія і там да вясны зімавалі. Дружна, без сварак.

І вельмі гэта чорту не спадабалася, таму вырашыў ён пасварыць людзей з бусламі. І не толькі з бусламі, але і паміж сабой.

І дамогся свайго. Зрабіліся жыхары вёскі злоснымі, нецярпімымі, сваркі ды бойкі кожны дзень у вёсцы адбываліся, ды і буслам перападала, бо перасталі людзі іх паважаць і на зіму да сябе ў хаты запрашаць.

Вось і вырашылі буслы восенню ў вырай адляцець, каб не загінучу у лютыя зімовыя маразы ад холаду ды голаду. А калі вярнуліся вясной, дык у вёсцы гэтай жыць не пажадалі, па іншых месцах рассяліліся. Толькі іх гнёзды шматлікія і пустыя засталіся ў вёсцы, таму і празвалі яе Гняздзін.

Цікавая легенда, праўда? Вось толькі маюцца на Беларусі і іншыя населеныя пункты з падобнымі назвамі: аграградок Гняздзілава ў Докшыцкім раёне і вёска Гняздзілава ў Бешанковіцкім. А на тэрыторыі суседняй Расіі я знайшоў ажно тры вёскі з назвай Гнездзіна (у Пскоўскай, Тульскай і Уладзімірскай абласцях).

Дык адкуль жа такія назвы пайшлі? У тлумачальным слоўніку рускага філologa і мовазнаўца Уладзіміра Іванавіча Даля адно з тлумачэнняў слова «гняздо» — гэта жытло ўсялякага роду, іншым словам, паселішча. Крыху ніжэй у тым жа слоўніку тлумачыцца, што «гняздо хатаў» — гэта дзве і больш хаты, што стаяць зусім побач адна з адной, амаль усутыч.

Што ж, хутчэй менавіта такім чынам і ўтварыліся назвы Гняздзін, Гняздзілава, Гнездзіна. І ўсё ж я вырашыў узяць за аснову сваёй тапанімічнай казкі аб назве вёскі менавіта мясцовую легенду. Ну, а астатняе дадаць самому, згодна з уласнай фантазіяй.

І вось такая ў мяне атрымалася тапанімічная казка.

Даўно гэта здарылася, вельмі даўно, але ўжо знаходзілася ў далёкіх тых часах на месцы сённяшняй вёскі Гняздзін нейкае невялікае паселішча, першапачатковая назва якога не захавалася. Людзі, якія ў тым паселішчы жылі, былі дружнымі і працавітымі, моладзь да працы з ранніх гадоў прывучалася, старых сваіх вясцоўцаў паважалі вельмі і да іх парад заўжды прыслухоўваліся, таму і жыццё ў паселішчы ладзілася. Не тое, каб занадта багата жылі, але і не асабліва бедвалі, хоць, вядома ж, рознае ў жыцці здарыцца можа.

А непадалёку ад паселішча, у лясным балоце, жыў чорт. Бачыў ён, як шчыра і дружна працуюць людзі ў вёсцы, як весела адпачываць могуць, і вельмі не да спадабы было тое нячысціку балотнаму.

Таму пачаў чорт чараваць, напускаць на паселішча злыдню, для людскога вока нябачных, каб яны паступова сапсавалі норавы людскія, каб пачалі вясцоўца адзін аднаму зайздросціць, каб сваркі ды бойкі штодзень паміж імі адбываліся. Вялікі надзеі ўскладаў чорт на злыдню сваю, але нічога ў яго не выйшла. У кожнай хаце вясковай свой дамавік меўся, таму і не пусцілі мясцовыя дамавікі злыдню ў жытло чалавечае, а без гэтага злыдні аніякай шкоды людзям зрабіць не ў стане.

Так што ні з чым вярнуліся злыдні да свайго балотнага гаспадары, а людзі як жылі дружна і весела, так і надалей працягвалі. Замаркоціўся чорт, але ад свайго не адступіў. Вырашыў некай інакш вясковы люд сапсаваць.

А тут яму і надвор'е паспрыяла. Засуха моцная той край ахапіла, а потым яшчэ і навалніцца з градам раптоўна на палеткі людскія абрушылася. Карацей, пад самую восень засталіся вясцоўцы зусім без ураджаю, ды яшчэ і кармоў для жывёлы амаль не змаглі нарыхтаваць. Як зімку перажыць — нават не ведаюць.

Захваліліся людзі, а чорт тут як тут. Людзі яго не бачаць, але адчуваюць, як нашкочвае ім нячысцік у вушы, што калі хочаць яны не памерці ад голаду зімой доўгай і марознай, то павінны ад усіх

старых сваіх разам пазбавіцца. Бо карысці ад нямоглых дзядуль і бабуль для вясцоўцаў аніякай, а калі не стане іх у паселішчы, дык астатнім якраз і хопіць ежы, каб да вясны хоць некай дацягнуць.

І, што вы думаеце, дамогся нарэшце балотны нячысцік сваёй задумкі чорнай, бо ўмеў неспрыкетна ў людскія душы залезці, асабліва калі яны і так смуткам ды трывогай напоўнены. Сабраліся людзі на плошчы вясковай, загаманлі разам абурна, гнеўна. Вось-вось пачнуць старых сваіх дзядуль і бабуль лютай смерцю караць...

Жахнуліся старыя ад гнеўных воклічаў тых, каго выгадавалі і вырастцілі калісьці, ва ўсім сабе адмаўляючы. Пачалі прасіць ды маліць, каб апамяталіся людзі, але нічога не дапамагло, бо чорт па-ранейшаму сярод натоўпу круціўся нябачна і вясцоўцаў да крывавага злчынства падбурхтваў.

Тады выйшаў наперад адзін стары, якому ўжо пад сотню гадоў было. Пакланіўся натоўпу раз'юшанаму і кажа:

— Нягледзячы ні на што, працягваем мы вас любіць, сыны нашы і ўнукі. І не жадаем, каб мучыліся вы потым ад сумлення запознае. Таму дайце нам проста сясці адсюль у лясы дрымуцьчы ды на балоты бяздонныя. Там мы ўсё роўна загінем, але не будзе нашай крывы на руках вашых.

Пагаманіў натоўп яшчэ крыху і згадзіўся з гэтай прапановай. А чорт нават удрадаваўся, што на балоце сваім столькі новых ахвар займець можа. Толькі напрыканцы паспеў яшчэ наштаптаць вясцоўцам, каб не давалі яны з сабой старым ані вограткі цёплай, ані ежы. Нават каб агню з сабой не маглі захапіць.

Так і зрабілі жыхары паселішча, а праз нейкі час усім ім адзін і той жа сон сасніўся. Нібыта самі яны ўжо старымі і нямоглымі зрабіліся, а ўласныя дзеці і ўнукі з вёскі іх на пагібель прэч у балоты гоняць.

Прачнуліся людзі, на плошчу вясковую зноўку ўсе збегліся. Чорта ўжо не было сярод іх, таму адразу ж зразумелі вясцоўцы, якую жудасную справу зрабілі і як жорстка абмінуліся са сваімі роднымі і блізкімі. Кінуліся яны да балота, каб вярнуць дзядуль і бабуль, але нікога там не знайшлі: ні жывых, ні мёртвых. Толькі буслоў белых, а раней птушак гэтых тут амаль і не вадзілася ніколі.

Спыніліся вясцоўцы на балотным ускрайчыку, на буслоў глядзяць недаўменна. А тых нейкі час таксама на людзей

пазіралі ўважліва, а потым, як па камандзе, узмахнулі разам крыламі, узяліся ўсё ў паветра ды і прэч адляцелі. У далёкі край заморскі, куды і многія іншыя птушкі восенню заўжды адлятаюць.

Стаяць людзі, зноўку зразумець не могуць, але тут выйшаў да іх Лесавік мясцовы.

— Буслы гэтыя, — кажа, — старыя вашы, якіх вы на смерць галодную ды халодную суды саслалі. Таму, каб ад смерці іх выратаваць і ад чорта балотнага, што жадаў пасля смерці іх душы ў балота сваё забраць, вымушаны быў я ператварыць дзядуль і бабуль вашых у буслоў белых. А ў вырай іх адправіў, бо ўзімку не выжыць тут птушкам гэтымі. А яшчэ завіталі да мяне дамавікі вясковыя і аб'явілі, што не могуць дараваць вам учынку вашага ганебнага. Таму вырашылі яны сясці з паселішча, а ў хаты замест іх тады злыдні паселішча, разам з шатанамі, шэшкамі і іншымі хатнімі нячысцікамі. І пачнецца тады ў хатах вашых поўны раздрыг і гармідар, са сваркамі і бойкамі, таму што не заслужоўваеце вы нічога лепшага!

Упалі тут вясцоўцы перад Лесавіком на калені, заплакалі, пачалі гаспадары ляснога прасіць ды маліць, каб вярнуў ён назад буслоў гэтых, каб зноўку чалавечае аблічча ім падаваў. Абяцалі памылку сваю жудасную выправіць і ўсяляк паважаць і даглядаць нямоглых сваіх родзічаў.

Вysłухаў уважліва Лесавік, але толькі галавой калматай матлянуў адмоўна.

— Нельга перайначыць тое, што ўжо адбылося! — сказаў ён адрэзаў. — Але, калі жадаеце, каб даравалі вам старыя, якіх на лютую смерць адправілі, каб дамавікі мясцовыя жытла вашага не пакінулі, вась што зрабіце. На хатах сваіх, якіх вы ў паселішчы вашым альбо каля яго расце, змайструйце аснову для гнязда буслінага, каб вясной засялілі гэтыя асновы буслы, каб свае гнёзды там утварылі. І чым больш буслоў у вёсцы вашай паселішча, тым хутчэй ад дамавікоў і ад продкаў вашых дараванне будзе.

Вясцоўцы так і зрабілі, таму вясной шмат буслоў у вёсцы пасялілася, хоць так і не змаглі вызначыць мясцовыя жыхары, звычайныя буслы гэтыя альбо іхнія старыя, якіх восенню Лесавік у птушак ператварыў. Таму ўсім буслам яны вялікую пашану аказвалі, а паселішча сваё ў Гняздзін перайменавалі, і назва гэтая да нашага часу дайшла.

Матчына сэрца

Сіквэл апавядання Змітрака Бядулі «На Каляды к сыну»

Святлана СЕМІНА

Пачынаўся моцны снегапад. Тэжля нават і не ведала, чаму яе вочы сталі мокрымі: ад мноства сняжынак ці ад слёз, якімі поўніліся яе вочы...

Маці столькі гадоў уяўляла сустрэчу са сваім Лаўручком, марыла, як пабачыць не толькі люблага сыночка, але і, мабыць, нявестку з унукамі. Усё адбылося зусім не так, як у яе марач...

Тэжля крочыла дахаты, пакінуўшы горад з залатымі вежамі цэркваў і касцёлаў.

Перад яе вачыма то з'яўляўся, то знікаў лясны абшар. Старая не ведала, колькі доўжыўся яе шлях назад у вёску. Ёй здалося, што час спыніўся.

Цяпер усё жыццё старой падзялілася на дзве часткі: жыццё да сённяшняй сустрэчы з ужо дарослым сынам і існаванне пасля яе.

Яна толькі памятае, як ішоў снег. Тэжля здавалася, што ледзяныя сняжынкі накрываюць не толькі ўсю яе постаць, але і душу, і ад гэтых пачуццяў рабілася лягчэй на сэрцы...

Нарэшце паказалася родная хата. Тэжля адчыніла старыя скрыпучыя дзверы і ледзь не ўпала ад знямогі на ложак, хутка забыўшыся цяжкім сном.

Наступіла звычайная студзенская раніца, такая ж, як і іншыя ў жыцці Тэжлі. Жыццё пайшло сваім ходам, нібыта нічога не здарылася з ёй у чужым і далёкім горадзе.

Вось толькі жыцця старая зусім пачынае. Тэжля стала пазбягаць размовы

з суседзямі, каб не прызнацца, што на самай справе адбылося ў горадзе, як сустрэў яе сыночак.

На сэрцы старой з'явіўся непрыйемны цяжар. Не, Тэжля не вінаваціла Лаўручка за халодны прыём. Мабыць, любы сыночак быў вельмі заняты і таму не пазнаў родную маці? Гэта яны са старым Цыпруком за ўсё жыццё так і не вывучыліся чытаць і пісаць, а іх сын — зараз Лаўрэнцій Кіпрыянавіч — адукаваны і паважаны чалавек. Гэта ж цяжкая і адказная праца — асэсар! Гэта ж колькі чалавек патрэбна кожны дзень сустрэць у судах, колькі папер напісаць. Ці ж усіх запомніш? Але ніякія спробы апраўдаць учынак Лаўручка не маглі прагнаць непрыйемныя матчыны думкі...

Тэжлі ўсё яшчэ верылася, што любы сын сам аднойчы вернецца ў родную хату, пажадае пабачыць родную маці. У сэрцы старой сядзеў толькі дарагі Лаўручок, сядзеў, як верабей у цёплым

гняздзе. Але час ішоў, ён не пісаў і не ехаў, а цяжар на сэрцы Тэжлі толькі павялічваўся.

Надышла вясна. Уся прырода апраўдалася ў смарагдавае адзенне. Тэжлі здавалася, што, можа, зараз і наступіў той момант, калі любы Лаўручок захоча ўспомніць родную вёску, дзіцячыя гады.

Аднойчы вечарам у поўнай цішыні Тэжля стаяла пад квіцеючымі вішнямі і ўспамінала сваё жыццё з таго моманту, як у іх з нябожчыкам Цыпруком у жыцці з'явіўся Лаўруч, іх адзіны сыночак. Старая нібыта вярнулася ў сваю маладосць, успамінаючы першыя крокі малага, яго першыя словы. Маці бачыла свайго блакітнавокага хлопчыка з пшанічнымі валасамі, яго незабыўную дзіцячую ўсмешку... Слёзы засцілаі вочы Тэжлі.

У тую ноч маці сніўся сон пра Лаўручка, які нарэшце вярнуўся ў родную вёску. Старая ўсімкнулася ў сне. Цяжар пакінуў мацярынскае сэрца назаўжды.

«З кароткіх, як само жыццё, сустрэч...»

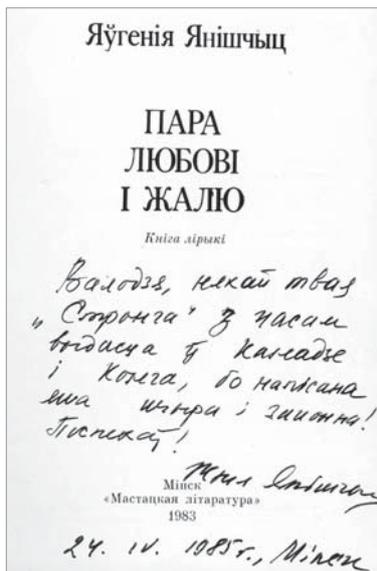
У ДOME літаратара ў 80-я гады рэгулярна адбываліся пасяджэнні секцый, творчыя вечарыны. Да таго ж працавала кавярня, дзе можна было далучыцца да вясялай кампаніі.

Пасля нейкай чарговай нарады мы з Анатолем Сідарэвічам абмяркоўвалі, якую падрыхтуем справаздачу. Да нас падышла Жэня Янішчыц. Невысокая, усмешлівая. З ямачкамі на шчоках і цёплым кроплямі бурштынавых пацерак на шыі.

- Куды вы навастрэліся? — спытала яна.
- На кудыкіну гару, — адказаў Анатоль.
- Да мяне бліжэй, хадзем на вярхоў.
- Без лекаў мы не вяртаем, — пажартаваў я.
- Лекі таксама знойдуцца, — засмяялася Жэня.

Хіба адмовіцца ад такой прапановы?.. Мы выйшлі з Дома літаратара і праз дзіцячы парк падаліся на Ульянаўскую вуліцу. Быў сонечны цёплы надвечарок, на галінах дрэў свяцілася маладзенькае лісце. Каля атракцыёнаў звінелі дзіцячыя галасы. Мінаў апошні красавік дачарно-бельскай эпохі.

Кватэра была на першым паверсе, хто хацеў, мог бы зазірнуць у вокны. Гаспадыня хутка накрывала стол, не забывалася пра абяцаныя лекі... Нам было пра што пагаманіць. Жэня і Анатоль паходзілі з Піншчыны, я таксама бываў

на Палессі, калі працаваў на Брэсцкай студыі тэлебачання. Памятаю, Жэня расказвала, як у складзе беларускай дэлегацыі ўдзельнічала ў рабоце сесіі Генеральнай Асамблеі ААН.

— Я ніколі там не засталася б, — прызналася яна, — на-шаму чалавеку ў Амерыцы цяжка прыжыцца...

— Аднак прысвяціла оду статуі Свабоды, — падкусіў яе Анатоль.

— Не оду, а звычайны вершык, — удакладніла паэтка, — гэта даніна літаратурнай традыцыі...

Мы пачувалі сябе ўтульна, як у цёплым гняздзе, таму не дзіўна, што засядзеліся дапазна. Жэня не адпусціла нас без падарункаў. Я атрымаў кнігу лірыкі «Пара любові і жалю» з выдатнымі ілюстрацыямі Міколы Селешчука. З аўтографам на тытульнай старонцы: «Валодзь, няхай твая "Стронга" з часам выдасца ў Канадзе і Конга, бо напісана яна шчыра і законна! Паспехаў! Жэня Янішчыц, 24. IV. 1985 г., Мінск».

За гэтую кнігу Жэня ў 1986 годзе стала лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы. Там ёсць радкі пра кожнага з нас:

*Маё аблічча — толькі форма,
Адлітая для струн душы.*

Уладзімір ЯГОЎДЗІК

Жыла паэзіяй

«Палескай ластаўкай» Яўгенію Янішчыц назваў Генадзь Бураўкін. Яна спраўды выклікала такое ўражанне — імклівая, уражлівая, узнісла. Якраз такой я ўбачыла яе ўпершыню на філфаку БДУ, які месціўся тады на Чырвонаармейскай вуліцы, амаль насупраць тагачаснай Ленінскай бібліятэкі. Было гэта ў верасні 1966 года. Паступаць у той год было складана — адразу два выпускі: пасля адзінаццаці і дзесяці гадоў навучання, а яшчэ тыя, што не прайшлі ў папярэднія гады. Да таго ж прыйшла цэлая хваля тых, хто, кажучы па-сучаснаму, «засвяціўся» на старонках «Піянера Беларусі» і «Бярозкі». Сярод іх — і Жэня Янішчыц, і Алесь Разанаў, і Яўген Хвалеі, і Віктар Ярац, і аўтар гэтых радкоў, і шмат хто яшчэ. Ведаючы адзін аднаго па публікацыях і прозвішчах, пачалі знаёміцца на першых занятках. Пазаймаліся ўсяго два дні (1 верасня ў той год прыпала на чацвер), а на суботу нас адпусцілі ехаць па цёплым адзенне, абвясцілі, што паедзем капаць бульбу ў калгас каля Кунцаўшчыны.

Помніцца, што дом, дзе пасялілі мяне і маю аднакурсніцу Аню Розум, меў вялікую зашклёную веранду, і мы бавілі там час пасля працы. Жэня прыходзіла да нас. У яе быў прыгожы голас, і ёй тады падабалася песня, дзе былі словы: «Што ж ты мне сэрца параніў, мой найдарожшы на свеце?» Якраз на гэтыя радкі і «заляцёў», як мы пасля жартавалі, да нас Юрка Голуб. А з ім Мар'ян Дукса і яшчэ нехта са старшаккурснікаў. Дасціпна і з гумарам Юрка цэлы вечар распавядаў нам пра вучобу, пра выкладчыкаў, пра літаб'яднанне «Узлёт». Праўда, прыём у літаб'яднанне абмалёўваў як страшылку. Казаў, што трэба будзе прачытаць дзесяць вершаў, што іх будуць строга абмяркоўваць, і калі большасць спадбаецца, то прымуць. Але пасля сам не вытрымаў свайго пагрозлівага аповеду і разрагатаўся. Жэня ж праз некалькі дзён прынесла нататнік з вершамі, бо мы для сябе вызначылі, што вершы чытаць, напэўна ж, будзем. А з таго яе шытка смела можна было чытаць усё.

З тых нашых кунцаўшчынскіх вачорак і пазнейшых не вельмі частых сустрэч у інтэрнаце, на пасяджэннях літаб'яднання «Узлёт», на розных імпрэзах, на вечарынах у доме Саюза пісьменнікаў у мяне складалася ўражанне, што галоўнай у Жэніным жыцці была не яна, а яе паэзія. Паэзія кіравала яе думкамі, учынкамі, захапленнямі. Яна слугавала сваёй музе.

Некалькі разоў мне даводзілася назіраць, як натхненне апаноўвала яе,

зацяняючы рэчаіснасць, і яна «выпадала» з размовы, а ў позірку адбіралася не рэальнасць, а тыя вобразы, што дыктавалі прынесеныя натхненнем паэтычныя радкі. Згадваецца, як аднаго разу

мы рыхтавалі чарговую факультэцкую насценную газету «Філолаг». Так называліся склееныя вялікія лісты вагмана, дзе размяшчаліся студэнцкія нататкі, апавяданні, вершы, гумарэскі і інш., аздобленыя малюнкамі, фотаздымкамі, калажыкамі.

Калі гэты «палетак», як жартаваў прафесар Міхась Ларчанка, вывешвалі на сцяне, то каля яго некалькі дзён збіраўся

ладны натоўп. Тым разам мы засталіся пасля заняткаў з Жэняй дапамагаць дааформіць газету. Я добра пісала плакатным шрыфтам, а таму афармляла загаловкі. Пятро Пабока сміяўся нас нейкімі байкамі. Жэня наклеівала здымкі і раптам застыла, пасля ўзяла аловак, нешта запісала на лістку, перамясціла свой здымак і на вызваленым месцы ўжо аўтаруцкай дапісала свой новы верш. Яна жыла творчасцю, паэзіяй, відаць, таму і хлопцы, якія ёй падабаліся, былі з паэтычнай кагорты.

Пішучы гэтыя радкі, прыгадала прачытанае ў кнізе Дануты Бічэль «Хадзі на мой голас»: «Я толькі нядаўна для сябе знайшла тую простую ісціну, якую ведаў паэт Максім Багдановіч... Кожны творца працуе для сябе, для сваёй

ціхай радасці, каб спраўдзіць сябе перад сабой, каб быць сабой. Калі я нарэшце гэта ўсвядоміла і засвоіла, мяне перасталі кранаць зняважлівыя ацэнкі людзей, якія рвуцца ў першы шэраг па спісах сваіх палярэднікаў». Падумалася, што Жэня напоўніцу гэтай ісціны для сябе не адкрыла. Яна спраўджвала сябе перад сабой, але, асцільва ў студэнцкія гады, яе радаваў кожны

напісаны верш, і ёй хацелася дзяліцца гэтай радасцю. Купляла газеты і часопісы, у якіх былі яе творы, і часам дарыла іх з аўтографамі, калі адчувала шчырую зацікаўленасць. А вось думкі іншых, адносіны, «незвычайныя ацэнкі» краналі яе, па маім меркаванні, заўсёды, нават калі вонкава гэтага не было відаць. У вершах жа, напоўненых спявадальнай задумшэўнасцю, яна не баялася пісаць пра свой боль, шчыра і даверліва раскрываючы пачуцці, перажыванні, душэўны стан.

Пасля заканчэння ўніверсітэта мы бачыліся найперш на пісьменніцкіх імпрэзах. Толькі аднойчы сустрэліся каля былога нашага корпусу на Чырвонаармейскай вуліцы. Я ўбачыла Жэню, калі выйшла з бібліятэкі. Яна накульгвала, аказалася, што ў боціку зламаўся абцас, і павярэзіла нагу. Дапамагла дайсці ёй да кватэры.

Да гэтага, хоць і мела запрашэнні, мне пабыць у яе не даводзілася. Адрозна зразумела, чаму няўтульна было ёй тут. Пакоі нібы ўціскаліся ў зямлю. Дзень быў пахмурны, і ў кватэры было змрочна, непрыветна. Жэня заўважыла маё ўражанне і сумна сказала: «Вось так і жыву». Уключыла святло, але ўтульнай ад гэтага не стала. Мы папілі кавы, парасказвалі адна адной, што ведалі пра жыццё нашых аднакурснікаў. Я праз два тыдні павінна была прыехаць на нейкі метадычны семінар. Дамовіліся сустрэцца. Перспектыва хутка зноў убачыцца робіць развітанне лёгкім. Верылася, што вярнецца яшчэ Жэніна пара любові і мінецца пара жалю. Але спадзяванні так і не спраўдзіліся.

Алена РУЦКАЯ

На мяжы публіцыстыкі і краязнаўства

Сесці на/ў крэсла

Вельмі часта гісторыка-краязнаўчыя выданні выходзяць малым, абмежаваным накладам. ВІ вельмі часта і самі аўтары, і жыхары той мясцовасці, якой кніга прысвечана, радуецца таму, што адбыўся сам факт нараджэння зборніка нарысаў ці грунтоўнага аповеду пра тое ці іншае паселішча. Пазнавальнай, тыражнай літаратуры пра розныя адрасы нашай Радзімы не хапае. Не хапае як паветра!.. Некалі (часам і цяпер) выдавецтва «Беларусь» выпускала ў свет масавым накладам сацыяльна-эканамічныя нарысы пра розныя гарады Беларусі, пра розныя раёны рэспублікі. Пазней адбылася рэфармацыя жанру такіх кніг. І ўжо «сацыяльна-эканамічныя» нарысы пераўтварыліся ў больш шырокія кнігі па гісторыі пэўнага рэгіёна. Найболей цікавымі ў гэтым шэрагу сталі кніжачкі Генадзя Кахановіча пра Маладзечна і Вілейку. Сёе-тое зроблена і ў апошнія гады. Выдавецтва «Беларусь» выпускала даволі важкія па інфармацыйнай насычанасці кнігі Міколы Гайбы, Ігара Пракаповіча, Алесь Марціновіча, іншых аўтараў. Яны чытаюцца, яны запатрабаваныя. І ўсё ж хацелася б, каб выданні такога кшталту было як мага болей...

Канструкцыі з прыназоўнікамі на і ў у беларускай мове могуць выяўляць вялікую колькасць значэнняў, сярод якіх пераважаюць адносіны прасторавыя і аб'ектныя: *накласці бялізну на / ў шафу* (бялізна ляжала на / ў шафе), *матылёк сеў на нос / капаць лекі ў нос* (на носе была болька / штоscopy закруціла ў носе) і г. д. Залежныя кампаненты ставяцца ў вінавальным і месным склонах.

Але такія кнігі, адну з якіх мне пашчасціла адкрыць, — родкая з'ява ў сучасным айчынным кнігавыданні. Размова пра выданне «Аршанская зямля. Вялікая гісторыя малой радзімы» — сапраўдны фаліант, што пабачыў свет у выдавецтве «Форум». Укладальнікі калектыўнай працы — Валянцін Голубеў, Тацыяна Бялова, Алена Пастэрнакевіч. Пад адной вокладкай сабрана амаль 100 умоўных друкаваных аркушаў.

Выдаўцы падкрэсліваюць на адной з першых старонак, што кніга выдадзена ў Год міру і стваральнай працы. І побач з гербам — словы Прэзідэнта нашай краіны Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнкі: «У нас ёсць спрадвечныя светапоглядныя асновы, якія робяць беларусаў нацыяй. Іх нельга страціць. Задача — зрабіць так, каб нашы дзеці і ўнукі сталі захавальнікамі культурнага кода нацыі». А праз старонку — эпіграф са знакавага твора «Орша» неўміручага класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча: «Яна не блішчыць красою, // А ў сэрца навек запала // З паркам сваім змарнелым, // З сваёй Кабляцкай гарой, // З лянвівай сястрой Аршыцай, // Што летам бруцця памалу // У шырокі, як песня наша, // Магутны, сівы Дняпро».

«Гербы горада Оршы». Яго дапаўняе расповед «Гербы Аршанскага раёна». Свая адметная геральдычная «біяграфія» ў Копысы, Балбасава, Барані — слаўных паселішчаў Аршанскай зямлі, кожнае з якіх вартае асобнага кніжнага выдання. Мяркую, што фаліант, выпушчаны ў «Форум», зрушыць ініцыятыву мясцовых даследчыкаў, мясцовых краязнаўцаў — і ў дадатак да існуючай ужо бібліятэкі кніг пра Аршаншчыну з'явіцца новыя выданні. Іх не хапае ў школьных бібліятэках, яны патрэбны ва ўсіх ВНУ краіны. Такія кнігі выхоўваюць сапраўдны патрыятызм.

У «Аршанскай зямлі...» сем раздзелаў: «Рша», «Прывілей», «Буквар», «Вера», «Замкі», «Воіны», «Радзіма». Аповед пачынаецца з далёкай мінуўшчыны. На самым пачатку выдання пададзены гістарычны календар — «Орша ў коле часу». Адметна, што істотнае месца займаюць у ім падзеі, даты, звязаныя з тысячагоддзімі да нашай эры, са стагоддзімі да вызначальнага 1917 года. Несумненна, і сучасны летапіс носіць даволі падрабязны характар.

Ужо з першых старонак «Аршанскай зямлі...» поруч з дакументальнымі, навукова-папулярнымі, публіцыстычнымі тэкстамі і фатаграфічным і мастацкім ілюстрацыйным матэрыялам да ўвагі чытачоў — малюнкi таленавітага, яркага мастака Камілія Камала. Ён, захоўваючы свой светапогляд, узіраецца ў сівыя стагоддзі, у самыя розныя падзеі. Кніжны графік паказвае жыццё і людзей праз уласнае шкельца асэнсавання Оршы і яе насельнікаў. Ён, мастак, не развітваецца з чытачом, адлюстравіўшы даўніну, а крочыць па ўсёй кнізе...

Уражваюць дызайнерскія, мастацкія рашэнні ў афармленні. Літаральна кожная ілюстрацыя (а іх тут сотні) працуе на змест, дапаўняе словы, вымушае затрымацца на кожнай старонцы. Вельмі моцнай падаецца тая частка, дзе распавядаецца пра археалагічныя знаходкі ў Оршы і ваколіцах. І гэта не выпадкова. Адзін з аўтараў — доктар гістарычных навук, выдому беларускай археалаг Вольга Мікалаеўна Ляўко (1947—2021), якая, на вялікі жаль, не дачакалася выхаду ў свет гэтай унікальнай працы. Рэпрадукцыі старадаўніх мініячур, карт ствараюць атмасферу прысутнасці ў далёкіх часінах. Аўтары падрабязна ўзнаўляюць асноўныя фрагменты Аршанскай гісторыі, у якасці аргументаў прыводзяць архіўныя дакументы. Даволі цікавым падаецца нарыс

між іншым, мае і свой рэдакцыйны савет, што таксама надае выданню асаблівую значнасць. У складзе рэдакцыйнага савета — акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі доктар гістарычных навук Аляксандр Каваленя.

Старонкі раздзела «Духоўнае жыццё Оршы канца XVI—XXI стст.» можна з пэўнай доляй дакладнасці лічыць асобнай кнігай ці, на крайні выпадак, асновай для кнігі на гэтую тэму. Храмы ў Оршы будавалі на працягу ўсяго сярэднявечча. Як сведчанне гэтага захавалася знамямітае Аршанскае рукапіснае Евангелле XIII ст. У 1593 г. рускі дзякан Ціхан Карабейнікаў у сваіх дарожных нататках адзначыў наяўнасць у Оршы сямі прыходскіх цэркваў. Падрабязны расповед у гэтым раздзеле — пра Куцеінскі мужчынскі Богаўленскі манастыр. Можна, прачытаўшы яго гістарычную «біяграфію», прагледзеўшы добрых два дзясяткі ілюстрацый, прысвечаных манастыру, адразу выбірацца ў вандроўку да гэтых мясцін.

Асобная тэма ў «Аршанскай зямлі...» — Вялікая Айчынная вайна, абарона Оршы ў 1941 годзе, вызваленне Аршаншчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў (горад быў вызвалены 27 чэрвеня 1944 года войскамі 11-й гвардзейскай арміі і 31-й арміі), партызанскага барацьба. Падрабязна расказваецца ў кнізе пра Героя Савецкага Саюза Канстанціна Заслонова. Унікальныя здымкі сведчаць і пра падзеі, звязаныя з ушанаваннем подзвігаў гэтага легендарнага арганізатара партызанскага руху: пра тое, як у 1955 годзе усталяўся помнік К. Заслонову. Нельга без хвалявання ўглядацца ў фотаздымкі пра першыя дні пасля вызвалення... Гэтыя ілюстрацыйныя дакументы яшчэ многія дзесяцігоддзі і стагоддзі будуць расказваць нашым нашчадкам пра здзекі фашыстаў і іх памагатых над мірнымі жыхарамі, пра генацыд народа Беларусі. Такое не забываецца! Такое не даруюць!..

Выданне «Аршанскай зямлі...» — працаёмкі творчы праект. Кніга адрэкавана на Паліграфічным камбінаце імя Якуба Коласа, што таксама сведчыць пра адказнасць, высокі ўзровень працы нашых паліграфістаў, іх шырокія творчыя і тэхналагічныя магчымасці.

Несумненна, кніга з'яўляецца падарункам для аршанцаў. Падарункам на многія дзесяцігоддзі наперад. Але хацелася б, каб выданне шырока крочыла па ўсёй краіне, каб яго заўважылі ва ўніверсітэцкіх і акадэмічных навуковых цэнтрах Рэспублікі Беларусь.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Абранне прыназоўніка на ці ў шмат у чым залежыць ад традыцый ўжывання, якую патлумачыць замежнік практычна немагчыма: так прынята. Чаму, напрыклад, мы прыходзім на завод або працуем на заводзе, але ідзем у інстытут ці дзяжурым у інстытуце? Дарчы, у беларускай мове раўнапраўна суіснуюць канструкцыі на Беларусі / ў Беларусі, на Украіне / ва Украіне без якіх-небудзь сэнсавых адразненняў.

Але звернемся да залежнага кампанента — назоўніка крэсла. Тлумачальны слоўнік падае два яго асноўныя значэнні: 1. 'Прадмет мэблі звычайна са спінкай, прызначаны для сядзення аднаго чалавека'; 2. 'Прадмет мэблі з мяккай абіўкай і ручкамі-падлакотнікамі'. У сітуацыі білінгвізму першае значэнне суданосіцца з рускім назоўнікам *стул*, а другое — з назоўнікам *крэсла*. Менавіта ў гэтым палігале прычына выкарыстання розных прыназоўнікаў перад гэтымі словамі.

У першым значэнні ў лексеме *крэсла* ўзнікае тэматычная парадыхма са словамі *табурэтка*, *лава*, *услон*, *зэдлік* і інш. як прадметамі мэблі для сядзення; у гэтым выпадку выразна выяўляецца значэнне прыназоўніка 'на паверхні': *Гуторскі ўздыхнуў з палёгкай... Аслабелы апусціўся на крэсла* (Міхась Зарэцкі); *Вось Хваядос на крэсла сеў*, / *Разглядае пакрысе* (Кандрат Крапіва); *На процілеглым яе канцы, на узвышшы, адгароджаным бяласамі, стаяў вялізны стол, абіты зялёным сукном, а за сталом на шырокім крэсле засядаў сам пісар* (Якуб Колас); *Яна ж, вочы самкнуўшы, на крэсле сядзіць*, / *Толькі белыя рукі ламае...* (Канстанцыя Буіло).

У другім значэнні лексема *крэсла*, семантычна набліжаючыся праз наяўнасць мяккай абіўкі і падлакотнікаў да 'апускання ўнутр', па традыцыі ўжываецца з прыназоўнікамі *у*: *Яны сядзелі ўтрох у бібліятэцы, за кавай*. *Дзед у сваім крэсле, юнакі, падкурчыўшы ногі, на канапе* (Уладзімір Караткевіч); *Гукан пайшоў за свой стол, сеў у крэсла, пераарнуў паперы, выбіраючы, якой заняцца ў першую чаргу* (Іван Шамякін); *Ён разваліўся ў крэсле, падобным на трон, і цешыцца ўвагаю да сваёй персони* (Галіна Каржанеўская); *Максімка і заснуў перад тэлевізарам у крэсле, а дзед патупаў на кухню* (Васіль Ткачоў).

З гэтага вынікае, што аўтар, выкарыстоўваючы розныя прыназоўнікі, як кажуць, забівае двух зайцоў: разнастаіць сваю моўную тканіну і ўдакладняе сэнс выказвання.

І яшчэ хочацца звярнуць увагу на два моманты. Руска-беларускі слоўнік (прынамся, які ёсць падрукой, — 1994 года выдання) прыводзіць рускаму слову *стул* беларускія адпаведнікі *крэсла* і *стул*. Аднак тлумачальны слоўнік падаюць *стул* толькі як спецыяльны тэрмін (звязаны з аналізамі), а арфаграфічны лагічна фіксуе для роднага склону форму *стулу*, адносячы назоўнік да разраду рэччывых. Таму нельга прыняць слухнасць перакладнога слоўніка.

Семантычна кандэнсуючы канструкцыю 'мяккае крэсла', аўтары ў апошні час пачалі выкарыстоўваць лексему *фатэль*, напрыклад: *Побач з дзіцем у фатэлі спаў і Падвей — гэты значна пастаналей, умужней і, здаецца, намрачней* (Маргарыта Латышкевіч). Заўважым, што гэта не наватворчасць, а вяртанне даволі забытых слоў (як адбылося з *жарсцю*, *траўнем*, *адстокма*...); у прыватнасці, *фатэль* фіксуецца ў творах Змітрака Бядулі і Цішкі Гартнага.

Такім чынам, як для аўтара, так і для рэдактара разгортваюцца шырокія далёгалыды, якія дазваляюць канструяваць выказванні з гледжання найбольш поўнай адпаведнасці аўтарскай задуме і набліжэння яе да эквівалентнай «разгадкі» чытачамі.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

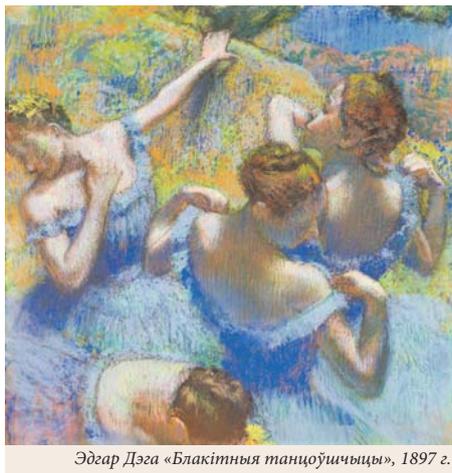
Мастацтва без межаў

13 лістапада ва ўсім свеце адзначаецца Міжнародны дзень асоб з абмежаванымі па зроку. Манэ, Дэга, Каровін... Што аб'ядноўвае гэтых людзей акрамя таго, што яны з'яўляюцца геніямі мастацтва? Нямногія ведаюць, што сусветна вядомыя мастакі мелі парушэнні зроку. Як яны спраўляліся са сваёй асаблівасцю і прыўнеслі новае бачанне ў свет мастацтва? Паспрабуем адказаць на гэтае пытанне, а таксама звернемся да творчасці беларускага мастака, які піша тактыльныя карціны для слабабачачых і невідучых.

Эдгар Дэга

Знакаміты французскі мастак нарадзіўся ў 1834 годзе ў замужняй сям'і. У 1855-м паступіў у школу выяўленчых мастацтваў. Але праз год малады мастак перапыніў вучобу і на два гады з'ехаў у Іспанію. Там юнак наведваў асноўныя культурныя цэнтры, знаёміўся з шэдэўрамі геніяў Рэнесансу. Вярнуўшыся ў сталіцу Францыі, акрылены Дэга адкрыў сваю майстэрню, дзе пісаў карціны на гістарычныя, антычныя сюжэты.

Актыўна пачаў удзельнічаць у выстаўках у 31 год. Але з 1886-га мала выстаўляў свае работы, прадаваў іх праз гандлёвых агентаў. Апошняя выстаўка, у якой удзельнічаў мастак, адбылася ў 1892 годзе. Наступныя дваццаць пяць гадоў, да сыходу з жыцця, ні разу не выстаўляў свае карціны і скульптуры. Дэга, які ведаў мову цела і жэстаў, — выдатны прыклад таго, як можна з лёгкасцю адлюстроўваць іх на палотнах. Аднак з узростам мастак пачаў страчваць зрок, нават баяўся, што давядзецца перастаць працаваць. Пісаць карціны становілася ўсё цяжэй, тады Эдгар звярнуўся да пастэлі, маляваць якой было лягчэй. Фігуры, выяўленыя на позніх палотнах, становіліся ўсё больш узбуіненымі, як, напрыклад, у знакамітых «Блакiтных танцоўшчыцах».

Эдгар Дэга «Блакiтныя танцоўшчыцы», 1897 г.

Клод Манэ

Гэты французскі мастак падарыў свету імпрэсіянізм, пакінуўшы мноства работ, якія захоўваюць часцінку яго ўнікальнага стылю. З 27 гадоў у яго пачалося раптоўнае пагаршэнне зроку, у 68 стаў імкліва яго страчваць, а ў 72 Клоду Манэ паставілі канчатковы дыягназ — катаракта абодвух вачэй.

Мастак доўгі час адмаўляўся ад аперацыі, і толькі праз 10 гадоў, калі ўжо практычна перастаў бачыць, усё ж такі адважыўся. У выніку ў яго развілася афакія — калі кожнае вока бачыць колер па-рознаму і мозгу цяжка сабраць гэта ў адзіную карціну. Адным вокам ён бачыў усё ў жаўтаватых адценнях, а другім — у фіялетава-блакітных.

Манэ не перастаў тварыць: пры напісанні карцін ён заплушчваў то левае вока, то правае, арыентуючыся на колераўспрыманне аднаго з іх. Пазней, калі мастаку было 83 гады (1923-ы), развілася паўторная катаракта. Зноў была неабходна аперацыя, падчас якой яму выдалілі крышталік правага вока. Пасля гэтага ён стаў бачыць усё ў насычаных блакітна-лілова-фіялетава-адценнях. Менавіта таму яго пазнейшыя палотны былі выкананы пераважна ў гэтых тонах. У 85 гадоў мастак заявіў, што яго колераўспрыманне трохі аднавілася, і ён завяршыў больш за 20 няскончаных работ і напісаў 8 велізарных палотнаў. Яскравым прыкладам з'яўляюцца вядомыя «Гарлачыкі». Серыя складаецца з 250 работ, і ўнікальнасць іх заключаецца не толькі ў тым, што яны вялікія па памеры, але і ў адмысловым поглядзе мастака на прыгажосць прыроды. З-за асаблівасцей зроку мастака гарлачыкі на палотнах набылі блакітна-фіялетавае адценне, што, несумненна, надало карцінам нейкую загадкаваць.

Канстанцін Каровін

Свет ведае Каровіна як найдасканалейшага майстра станковага і манументальнага жывапісу, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, тэатральнага мастака, надзеленага вокам каларыста.

Канстанцін Каровін нарадзіўся ў 1861 годзе ў Маскоўскай купецкай сям'і. Ужо ў 14 гадоў навучаўся ў Маскоўскім вучылішчы жывапісу, скульптуры і дойлідства на архітэктурным аддзяленні. Першы крок у рускім імпрэсіянізме быў зроблены менавіта Канстанцінам Аляксеевічам. Яго карціна «Партрэт харысткі», пазней названая «першай ластаўкай» імпрэсіянізму, выклікала захапленне ў многіх дзеячаў мастацтва. Каровін ніколі не падаў пад ударамі лёсу. Нават у Францыі, калі захварэла на сухоты яго жонка, сын Аляксей у выніку няшчаснага выпадку страціў ногі, а фінансавае становішча было вельмі цяжкім, ён не апусціў рукі. У 1914 годзе з-за вялікага пажару ў сховішчы дэкарацый была

пашкоджана большасць напісаных за 14 гадоў работ для імператарскай сцэны ў Маскве. Мастаку давялося ўсё ствараць нанова. Ад моцных перажыванняў ён ратаваўся мастацтвам. І ў 70 гадоў, зусім страціўшы зрок і не маючы магчымасці займацца жывапісам, Каровін працягваў тварыць: ён пачаў пісаць апавадванні і нарысы, раптам адкрыўшы ў сабе новыя здольнасці. Калі літаратурныя творы мастака, у якіх талент праявіўся вельмі ярка і шматгранна, былі выдадзены, многія крытыкі вельмі высока ацанілі яго пісьменніцкі дар.

Канстанцін Каровін «Партрэт харысткі», 1883 г.

Васіль Зянько

Беларускі мастак, аўтар інклюзіўных арт-праектаў «І адчуваючы, бачыць...», «Паэзія кропак...» працуе ў тэхніцы «экалагічнага рамантызму» і стварае тактыльныя карціны для невідучых і слабабачачых людзей. Яго работы добра вядомыя ў нас і за мяжой. На працягу многіх гадоў майстар займаецца распрацоўкай ідэй даступнага і разнастайнага мастацтва для ўсіх і для кожнага. У экспазіцыі праекта «І адчуваючы, бачыць...» на рэльефнай паверхні карцін размешчаны ілюстрацыі да твораў Аляся Рэзанова і Валянціна Таўлая, а таксама радкі з вершаў, перакладзеныя на шрыфт Брайля. Дзякуючы асаблівай тэкстуры жывапісных твораў мастака добра «счытваюцца» навомацак. Спачатку чалавек з парушэннямі зроку можа «прычытаць» радкі з верша, а потым вывучыць яго маляўніча-рэльефнае ўвасабленне. Самы работы — гэта аўтарскае прычытанне літаратурных вобразаў, інтэрпрэтацыя рэальнасці. Тактыльныя карціны дапамагаюць людзям з асаблівасцямі зроку ўявіць вобразы, далучаюць іх да літаратурна-выяўленчай творчасці.

Васіль Зянько «Сеў матылэк», 2018 г.

У праекце «Паэзія кропак...» за аснову большасці твораў былі ўзяты ўрыўкі з вершаў Максіма Багдановіча. На ўсіх карцінах прысутнічаюць вершаваныя радкі ў выглядзе выпуклых штрыхоў-кропак. Усяго ў экспазіцыі 14 жывапісна-рэльефных твораў. Створаны таксама аўдыядгід і аўдыядыскрыпцыі да твораў, а таксама плануецца запуск VR-платформы з магчымасцю анлайн-прагляду праекта праз QR-коды.

Дзейнасць Васіля Зянько сцірае межы ў свеце мастацтва, а таксама робіць істотны крок на шляху да стварэння ў Рэспубліцы Беларусь бязбар'ернага асяроддзя і ўкаранення працэсу інклюзіі.

Вікторыя ГАХОВІЧ

Эдгар Дэга «Маленькая чатырнаццацігадовая танцорка», 1881 г.

Чым больш пагаршаўся зрок, тым больш яркімі і экспрэсіўнымі былі яго карціны, якія па стылі блізкія да імпрэсіянізму. А потым Дэга ўвогуле стаў часцей звяртацца да скульптуры, тут яму больш дапамагала пачуццё дотыку, чым зрок. Ляпіць невялікія васковыя фігуры ён пачаў яшчэ ў канцы 1860-х гадоў, а выставіў за ўсё жыццё толькі адну. Гэта была яго знакамітая «Маленькая чатырнаццацігадовая танцорка».

Клод Манэ «Гарлачыкі, агантус», 1920—1926 г.

Жыццё цудоўнае!

У Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў Малой зале імя Рыгора Шыры ансамбль салістаў «Класік-Авангард» прадставіў канцэрт «Дзмітрый Шастаковіч. Партытура памяці». Чым цікавая праграма веча ра класічнай музыкі?

Геній Дзмітрыя Шастаковіча

Па-першае, вабціь нагода. Канцэрт — зварот да творчасці Дзмітрыя Шастаковіча, аднаго з найбольш уплывовых кампазітараў мінулага стагоддзя. Яго музыка — нібы сведчанне трагічных, крываваых падзей цалай эпохі. На думку стваральніка праграмы, мастацкага кіраўніка і дырыжора ансамбля салістаў «Класік-Авангард» Людмілы Каліноўскай, пытанні, якія хвалявалі творцу ў мінулым тысячагоддзі, і сёння працягваюць гучаць, паўстаюць перад чалавецтвам: гуманізм, свабода, духоўнае багацце, сумленнасць у мастацтве.

Ключавым творам праграмы «Партытура памяці» можна лічыць Камерную сімфонію «Памяці ахвяр

гучала ў фільме «Авадзень». Людміла Каліноўская пракаментавала твор так: «У гэтай мелодыі няма звычайных надрываў, скачкоў, вострых вуглоў, характэрных для стылю вялікага майстра. Мелодыя песенная, нават сентыментальная, з настальгічнымі ноткамі». Менавіта памяць і смутак злучылі творы канцэрта «Дзмітрый Шастаковіч. Партытура памяці».

Сіла паслядоўнікаў

Кумір некалькіх пакаленняў музыкантаў па ўсім свеце, Дзмітрый Шастаковіч уплываў і ўплывае на іх творчасць. Падчас канцэрта гучаў, між іншым, адзін твор Эдзісона Дзянісава, які карыстаўся падтрымкай вялікага кампазітара. Слухачы маглі пачуць санату для кларнета sola ў дзвюх частках. Выконваў яе лаўрэат міжнародных конкурсаў Кірыл Целяпнёў. Тут і адчуванне свабоднай імправізацыі, і яркая, амаль нясцерпна балючая кульмінацыя, і легкаважнасць і гульня гуку... Твор, дарэчы, звярнуў на сябе асаблівую ўвагу — настолькі ён быў нечаканы.

фашызму і вайны». Першапачаткова гэта быў Квартэт № 8, напісаны ў 1960 годзе, аднак крыху пазней заснавалі і тагачасны мастацкі кіраўнік Маскоўскага камернага аркестра Рудольф Баршій з дазволу аўтара ператварыў твор у сімфонію для струннага аркестра. Аўтару спадабаўся вынік, таму Камерная сімфонія «Памяці ахвяр фашызму і вайны» была дададзена ў спіс твораў Дзмітрыя Шастаковіча як опус 110а.

Музыказнаўцы звяртаюць увагу на тое, што сімфонія мае аўтабіяграфічныя рысы, гэта своеасаблівае аўтабіяграфічнае. У асноўнай тэме аўтар змясціў ноты D.Es.C.H, то-бок, уласныя ініцыялы — Д. Ш. Ён пакутаваў, шукаў выйсце, імкнуўся адказаць на пытанні, якія, хто ведае, магчыма, павінны застацца без адказаў. Але нам засталася сімфонія — як гімн і заклік да міру.

3 ноткамі настальгіі

Па-другое, нячаста пачуеш апошнім часам некаторыя творы майстра. Рэдка выконваецца ранні твор Дзмітрыя Шастаковіча, напісаны ім у 19 гадоў. Прэлюдыя і Скерца для струннага актэта, *op.11* у пералажэнні для струннага аркестра ўвайшлі ў праграму канцэрта. Вядома, што Дзве п'есы пісаліся ў 1924—1925 гадах і былі прысвечаныя памяці сябра юнацтва, паэта Уладзіміра Курчавава, які рана памёр ад сухот. Памяць і боль — лейтматывы гэтага твора.

Да таго ж не ўсе ведаюць, наколькі Дзмітрый Шастаковіч быў рознабаковым кампазітарам. На канцэрце ў пералажэнні для ансамбля «Класік-Авангард» гучалі Пяць п'ес для дзвюх скрыпак і фартэпіяна, напісаныя ў розны час для розных кінафільмаў, камічных балетаў, тэатральных пастановак. Сябар кампазітара Лявон Атавін злучыў іх у адзін твор, які складаецца з Прэлюдыі, Гавота, Элегіі, Вальса і Полькі. Так, адкрыла канцэрт Прэлюдыя, якая

Дзіны беларускі аўтар веча ра — Галіна Гарэлава. Для канцэрта выбралі яе «Тры партрэты Радаславы». Цыкл для флейты і фартэпіяна сёння адзін з найбольш папулярных твораў у сучаснай беларускай флейтавай музыцы. Музыкальная анаграма імя і прозвішча Радаславы Аладавай, знакамітага музыкантаўцы і сябра — кампазітара, інтанацыйнай аснова галоўных тэм трох частак цыкла. Для кожнай выбрана асаблівая форма. Так, «Партрэт Радаславы з канарэйкай» напісаны ў прастай трохчасткавай форме, «Тая, што гуляе каменчыкамі пад апельсінавым дрэвам» — у рондападобнай, а «Тая, што спявае калыханку бацькам» — у скразной адначасткавай форме. Гэтым веча ра гучаў толькі «Другі партрэт Радаславы» ў пералажэнні для флейты і струннага аркестра. У якасці салісткі выступіла лаўрэат міжнародных конкурсаў Вікторыя Янушкевіч. «Для Галіны Гарэлавай Дзмітрыя Шастаковіч быў і застаецца кумірам і маральным эталонам эпохі, — адзначыла Людміла Каліноўская. — Безумоўна, яго музыка нясе ў сабе найвышэйшы этычны сэнс. Як любы вялікі творца, ён быў пульсам свайго часу. Пра гэта вельмі дакладна і пераканаўча сказаў Барыс Пастарнак: «Не спи, не спи, художник, // Не предавайся сну. // Ты вечности заложник. // У времени в плену»».

P. S. Адна з адметнасцей канцэртаў ансамбля салістаў «Класік-Авангард» — даволі падрабязныя аповеды Людмілы Каліноўскай, якія суправаджаюць музыку. Вядома, недастаткова расказаць нават самыя цікавыя звесткі — важна выказаць думку, перадаць настрой, пакінуць з адчуваннем... Якім? Залежыць ад мэты. Гэтым разам канцэрт сур'ёзнай складанай музыкі скончылі на аптымістычнай ноте. «Шастаковіч пісаў: «Мне хацелася б, каб пасля выканання маіх твораў слухачы выходзілі з думкай: жыццё цудоўнае». Жыццё цудоўнае!» — гэтымі словамі завяршыла канцэрт Людміла Каліноўская.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Фота з асабістага архіва Людмілы Каліноўскай

МЛЫН НАВІН

Да 90-годдзя Беларускага саюза кампазітараў і 85-годдзя з дня нараджэння народнага артыста Беларусі прафесара Міхаіла Казінца адбудзецца канцэрт «З любоўю да Беларусі». Месяца яго правядзення — Вялікая канцэртная зала Беларускай дзяржаўнай філармоніі, дата — 23 лістапада. Перад слухачамі выступіць Нацыянальны акадэмічны народны аркестр Рэспублікі Беларусь імя І. І. Жыновіча, які амаль паўстагоддзя ўзначальваў Міхаіл Антонавіч Казінец. Гэтым веча рам калектыў выканае выбраныя творы беларускіх кампазітараў Дзмітрыя Смольскага, Андрэя Мдзівані, Яўгена Глебава, Валерыя Іванова, Віктара Помазава, Вячаслава Кузняцова, Аляксандра Крамко. Многія з гэтых твораў былі напісаны на заказе Міхаіла Казінца і ўпершыню выкананы аркестрам пад яго кіраўніцтвам у розныя гады. Правядзе канцэрт пастаянная вядучая канцэртаў аркестра музыказнаўца Вольга Брылон. Дырыжор — Аляксандр Высоцкі.

Мерапрыемства з музычнай праграмай «Бах. Музыка вечнасці», арганізаванае сумесна з «Музычнай гасцёўняй» Беларускай дзяржаўнай філармоніі, адбудзецца 24 лістапада ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Перад гасцямі выступіць Таццяна Старчанка (фартэпіяна), Юлія Ражкоўская (вяяланчэль) і Валіяціна Навуменка (скрыпка). Нагадаем, «Музычная гасцёўня» прадставіць аўтарскія праграмы: гэта сольныя інструментальныя канцэрты, камерна-інструментальная, камерна-вакальная, сімфанічная музыка. Мастацкі кіраўнік — Таццяна Старчанка.

У гэты ж дзень у Бездзяржфілармоніі ў канцэрце Дзяржаўнага камернага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Яўгена Бушкова выступіць 13-гадовы піяніст Леў Бакіраў. Юны музыкант — лаўрэат і ўладальнік Гран-пры шматлікіх міжнародных конкурсаў, у тым ліку пераможца тэлевізійнага конкурсу «Сіняя птушка», а таксама пастаянны ўдзельнік фестывалю Дзяніса Мацуева, Уладзіміра Співакова, Юрыя Башмета. У праграме «Толькі Моцарт» Леў Бакіраў сыграе 20-ы канцэрт для фартэпіяна з аркестрам. Прагучаць таксама Дзьвертсымент Фа мажор і Сімфонія № 29 Ля мажор вялікага аўстрыйскага кампазітара Вольфганга Амадэя Моцарта.

Таксама 24 лістапада ў Віцебскай абласной філармоніі запланаваны веча ра нацыянальнага мастацтва. Да 85-годдзя ўтварэння Віцебскай вобласці ансамбль танца, музыкі і песні «Талака» прадставіць адмысловую праграму. Калектыў Віцебскай філармоніі і яго мастацкі кіраўнік Аляксандр Верам'ёў абяцваюць падарыць публіцы цудоўны настрой: глядачоў чакае відэавішняя імпрэза з народнымі танцамі, жывым шматгалосным спевам і высакласным інструментальным акампанентам.

Ужо 25 лістапада ў Магілёўскім абласным музеі імя П. Масленікава пройдзе канцэрт «Музычныя эскізы. XX стагоддзе» камерна-інструментальнага ансамбля (мастацкі кіраўнік Віктар Гладкі) і салістаў студыі вакалу (мастацкі кіраўнік Таццяна Коршунава). Так, прагучаць творы кампазітараў XX стагоддзя Дзмітрыя Шастаковіча, Альфрэда Шнітке, Георгія Свірыдава, Сяргея Пракоф'ева, і іншых твораў.

А 26 лістапада ў зале Віцебскай філармоніі пройдзе гастрольны канцэрт Мальтэйскай капэлы Вараццоўскага палаца (Санкт-Пецярбург). Будзе прадстаўлена ўнікальная праграма — «Бах і спадчына кельтаў. Арган і вiстл». Выканаўца — лаўрэат міжнародных конкурсаў Крысціна Ратаева. У праграме — творы Іагана Себастыяна Баха, Хілі Уілана, Ханса-Андрэ Штэма ды іншых кампазітараў. Дапоўняць яе саўдзёркі з розных фільмаў (кампазітары Говард Шор, Рамін Джавадзі, Джэрэмі Соўл). Асаблівую цікавасць слухачоў здольна выклікаць выкананне на вiстле — абавязковы атрыбут ірландскай народнай музыкі, сёння ён часта выкарыстоўваецца кампазітарамі для стварэння атмасферы сярэднявеча ў кіно і відэагульнях.

На сцэне Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы 30 лістапада выступіць ансамбль яўрэйскай музыкі «М-Клезмер бэнд», які ўзначальвае мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Беларусі Максім Расоха. Як перадае агенцтва «Мінск-Навіны», выступіць кларнетны Віктар Пузыня, лаўрэат міжнародных скрыпачных конкурсаў Алех Яцвіна і валікаліста Ангеліна Белановіч. Калектыў выканае народныя яўрэйскія мелодыі: «Хава нагіла», «Тум-балайка», «У мяне ёсць сэрца», а таксама музыку з розных фільмаў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Таццяна АРЛОВА:

«Бацька прырос да гэтай зямлі»

У гісторыі беларускага тэатра ёсць і застануца легендарныя асобы, лёсы якіх — сведчанне таго, як жыць дзеля справы і ствараць прафесійныя калектывы, якія сёння з'яўляюцца ўзорамі — вядомымі дзяржаўнымі тэатрамі, якія ўжо маюць статус нацыянальных. Жыццё народнага артыста БССР Дзмітрыя Арлова было цалкам прысвечана тэатральнай справе Беларусі — спачатку ў Рускім драматычным тэатры, пасля ў якасці выкладчыка акцёрскага майстэрства ў Беларускай тэатральна-мастацкім інстытуце, дзе ён падрыхтаваў 100 артыстаў і 20 рэжысёраў, якія трымалі высокую планку прафесійнага майстэрства ў розных тэатрах, самі сталі заслужанымі і народнымі артыстамі, таксама легендамі, вартымі захаплення.

У Дзмітрыя Алексеевіча Арлова было шмат іпастасяў: акцёр, рэжысёр, педагог, прафесар, навуковец, крытык... У кожнай з іх унёсак значны. Але галоўным у яго жыцці быў тэатр. Быў адзін тэатр, дзеля якога ён змяняў жыццё. Пра гэта ішла размова падчас вечарыны, якая адбылася на малой сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага ў гонар колішняга мастацкага кіраўніка і галоўнага рэжысёра Дзмітрыя Арлова — сёлета адзначаецца яго 120-годдзе. Сучасная тэатральная моладзь магла даведацца пра складаныя часы, калі паўставалі тэатры — часам насуперак. І пра Асоб, якія насуперак лёгкім і простым рашэнням рабілі выбар не дзеля сябе, а на карысць справы. Пра тое, як жыць дзеля мастацтва Дзмітрыя Алексеевіча Арлова, наша размова з яго дачкой, тэатральным крытыкам, прафесарам Таццянай Арловай.

— Карэнны масквіч, запатрабаваны акцёр, які папрацаваў у розных сталічных тэатрах, вырашае прыехаць працаваць у Магілёў... І гэта 1930-я гады, калі ў творчым асяродку ўсё было няпроста. Трэба мець магутны стуму, каб прыняць такое рашэнне...

— Тага быў ужо даволі вядомы чалавек у Маскве, працаваў у так званым Рэалістычным тэатры (цяпер гэта тэатр Маякоўскага). Супрацоўнічаў з рэжысёрам Мікалаем Ахлопковым, выконваў у яго спектаклях галоўныя ролі. Тады Дзмітрый Арлоў быў вельмі папулярны. Але ў яго адбыўся канфлікт з Ахлопковым — той ставіў «Атэла», Арлоў у тым спектаклі атрымаў ролю Яга. Тага з задавальненнем пачаў рэцэпціраваць. Але Мікалаі Ахлопкаў быў фармалістам, а бацька — прыхільнікам Станіслаўскага, і гэта стала яго творчым выбарам на ўсё жыццё. Несупадзенне эстэтычных канцэпцый было відавочнае. Аднойчы Ахлопкаў падчас рэпетыцыі сказаў: «Ты вазьмі ў рот ліхтары і асвяці жудаснае нутро нягодніка Яга». На гэтым у бацькі цяжэнне скончылася. Ён вырашыў, што павінен сысці... Усё адбылося вельмі хутка. Бацька схапіў жонку і мяне (я была яшчэ немаўля), сарваў з Масквы. Паехаў у Магілёў — яго даўно клікаў Кумельскі.

Уладзімір Кумельскі лічыцца заснавальнікам рускага тэатра ў Мінску. Але труп Кумельскага пачыналася як вандруючая, пасля з'явілася мякчымасць стаць асобным тэатральным калектывам. Ды гэтак калектыву было патрэбна павышаць свой прафесійны ўзровень, каб адпавядаць статусу дзяржаўнага тэатра. Кумельскі, працуючы спачатку ў Бабруйску, а потым у Магілёве, вельмі стараўся выправіць сітуацыю. Ён быў добра знаёмы з Дзмітрыем Арловым і, каб удасканаліць работу рускага тэатра ў Беларусі, часта прыязджаў у Маскву і сустракаўся з бацькам — прапаноўваў яму нешта паставіць. Бацька некалькі разоў (у розныя гады — 1933, 1934) прыязджаў у Магілёў паглядзець рускі тэатр. Прыязджаў, глядзеў... Тэатр яму не вельмі спадабаўся, і ён адмовіў Кумельскаму. Але калі адбыўся канфлікт з Ахлопковым, вырашыў прыняць прапанову.

А ў Маскве ён ужо меў сваю студыю, пачынаў пакрысе выкладаць. У яго было насычанае жыццё: едзіў па Расіі, ставіў спектаклі, арганізоўваў моладзь. Але хацелася мець сваю справу жыцця. І калі ўзнікла сітуацыя, калі справа падавалася адзінай рэальнасцю, дзеля якой можна было жыць, то ён пайшоў на гэта не вагаючыся.

— Вядома, як складалася жыццё Дзмітрыя Арлова потым, разумееш, што яго пераезд быў патрэбны менавіта тэатру і Беларусі, якая падымала тэатральную справу...

— Калі Арлоў пераехаў і яшчэ больш заглыбіўся ў праблемы тэатра, то зрабіў выснову: трэба мяняць труп. Пра што і паведаміў Кумельскаму і больш высокаму начальству, якое курыварала гэтыя пытанні. У 1936 годзе Арлова прызначылі галоўным рэжысёрам рускага тэатра, які на той час базіраваўся ў Магілёве. Ён быў павінен дбаць пра творчы ўзровень трупы.

Амаль на месяц паехаў у камандзіроўку ў Ленінград. Прагледзеў выпускныя экзамены ў розных тэатральных устаноўках. Выбраў 16 чалавек і запрасіў іх на працу ў Магілёў. І яны прыехалі!

Ва ўсіх была добрая школа: Санкт-Пецярбург славіўся сваёй тэатральнай культурай. І срод тых артыстаў, хто адукнуўся на запрашэнне Арлова, быў адзін, які застаўся ў Беларусі назаўсёды — Фёдар Шмакаў (ён пасля шмат гадоў працаваў у тэатры імя Якуба Коласа). Але некаторыя з маладых акцёраў-ленінградцаў вырашылі вярнуцца дадому, калі пачалася вайна. Яна заспела Рускі тэатр на гастролях у Беластоку — бацька як мастацкі кіраўнік і народны артыст БССР на той час ратаваў сваю трупку ад небяспекі, выводзіў рознымі шляхамі пад абстрэламі ў Магілёў, стараючыся захаваць тэатр. Але ад яго ў ваенныя гады застаўся невялікі калектыв. Іх накіравалі ў эвакуацыю ў Омск — Томск. Бацька не хацеў там быць, дамаўляўся з Масквой, бо тады яна курыварала Рускі тэатр, а не Беларусь. Пакуль былі ў Сібіры, ездзілі ў франтавыя брыгады,

ігралі для салдат Першага беларускага фронту. А ў 44-м, як толькі вызвалілі Мінск, бацька вярнуўся ў Беларусь адразу ж, нікога не слухаючы. Стаў думаць, як тэатру вярнуцца да працы. Але не было прыдатнага памяшкання, іх накіравалі ў Гродна, дзе паказалі сябе вельмі добра, паставілі 10 спектакляў. А ўжо ў 1947 годзе Рускі драматычны тэатр БССР пераехаў у Мінск.

— Беларусь у разрусе, Арлоў, масквіч па нараджэнні, мог, напэўна, выбраць больш прывабны і беспраблемны варыянт для жыцця і працы. Але вяртаецца туды, дзе трэба аднаўляць труп і фактычна наоцэ ствараць тэатр...

— Ён масквіч, і ўся радня (сям'я вялікая, у яго было пяцера братаў і сясцёр) была там. Але калі звязці сябе з Беларуссю, то вырашыў жыць тут. Ён вельмі любіў Беларусь. Яго запрашалі ў Маскву і на здымкі, і на працу. А ён заўсёды казаў: «Там мая справа». Але быў момант, калі стаў вагацца: недзе ў 48-м годзе, калі змянілася кіраўніцтва, і ў тэатры яму як мастацкаму кіраўніку не ўсё ўдавалася зрабіць. А ў Маскву яго ўвёс час клікалі. Але Мінск не адпускаяў. З'явілася новая прапанова: пайсці выкладаць у тэатральна-мастацкі інстытут. Зноў новая справа. Ёсцінгней Міроўч толькі імкнуўся наладзіць падрыхтоўку акцёраў у рэспубліцы. Калі бацька прыйшоў у інстытут і стаў займацца са студэнтамі, ён і ў гэтую справу паглыбіўся. Яшчэ хадзіў у тэатр, некалькі гадоў працягваў іграць нейкія спектаклі, пакуль не прыйшоў рэжысёр, з якім ён абсалютна творча не супадаў. Таму цалкам пераклучыўся на выкладанне ў Беларускай тэатральна-мастацкім інстытуце. Фактычна стварыў сваю акцёрскую школу — распрацаваў і напісаў новую метадалогію падрыхтоўкі акцёраў і рэжысёраў. Займаўся навукова-даследчай дзейнасцю, атрымаў дыплом прафесара ВАКа.

— Такое адчуванне, што справа была на першым месцы заўсёды. Дзеля справы ён мог ахвараваць нейкімі асабістымі жаданнямі, прапановамі, планами? Як гэта адбылася на сям'і?

— У яго не было адчування ахварнасці. Калі прывёз у Магілёў мяне з мамай (яны былі вядучая актрыса, вельмі прыгожая жанчына), ёй сталі адразу даваць вялікія ролі, а са мной не было каму сядзець і займацца выхаваннем. Мама папрацавала ў Магілёве 2 ці 3 гады і вярнулася ў Маскву разам са мной. А тага застаўся. Рассталіся мірна. А потым ён пакахаў актрысу Ганну Браніславаўну Абуховіч. Яны пабраліся шлюбам перад вайной. У бацькі ў Беларусі з'явілася новая сям'я, і нарадзіўся мой брат Валерыў.

Калі я ўжо вучылася ў школе ў Маскве, тага пагаварыў з жонкай, каб я прыехала жыць да іх у Мінск. Мая мама тады мяняла тэатры, аб'ездзіла ўсю Расію, і я разам з ёй. У чацвёртым класе я памяннула 6 школ. Хіба гэта нармальна для дзіцяці? Мяне забралі на адзін год, вучылася тут у школе, але ўсё ж папраціла тату, каб дазволіў мне паехаць назад. А калі я ўжо стала дарослай і прыехала сюды паступаць на журфак, Ганна Браніславаўна

да мяне добра ставілася як чалавек, як актрыса да пачынаючага крытыка, нягледзячы на тое, што яны з бацькам ужо разышліся. Дзякуючы гэтакім мы, напэўна, захавалі самыя добрыя адносіны з мамі братам, які выбраў марскую справу і цяпер жыве ў Санкт-Пецярбургу.

Тага клапаціўся пра мяне ўсё жыццё — я яму за гэта вельмі ўдзячная. Увесь час дапамагаў матэрыяльна, дасылаў маме грошы, пакуль я не вырасла і не стала самастойнай. Ён заўсёды мяне любіў як старэйшую дачку і раіўся са мной, а калі ўжо моцна хварэў і паміраў, то нікога не падпускаў, акрамя мяне. Калі яго не стала, то нават не было за што пахаваць — на ашчаднай кніжцы аказалася 3 рублі.

— То-бок жыў, як атрымлівалася, не думаючы пра матэрыяльнае. А ці лічыў ён сябе шчаслівым чалавекам?

— Не скажу дакладна. Адчування шчасця я ў яго не назірала. Ён быў чалавек з выдатным пачуццём гумару, але крыху закрыты па жыцці. У яго не было такіх сяброў, з якімі б мог разнявольцца. Хіба студэнты раслі, прыходзілі да яго, але і з імі поўнаасцю не раскрываўся.

Ён ніколі не скардзіўся на жыццё. Што ў яго атрымлівалася — тое і атрымлівалася. Недзе толькі бліжэй да канца жыцця, калі стаў хварэць, імкнуўся трошкі ўладкаваць побыт. Бо ў таты ж нават кватэры сваёй доўга не было: то гасцінцы, то пераезды, то здымнае жыллё, то яшчэ неяк... Толькі калі ўжо працаваў у інстытуце, яму за пяць гадоў да смерці далі кватэру на Паркавай магістралі, дом 3. Цяпер на гэтым доме вісіць памятная дошка, насамрэч мала артыстаў, якіх ганаравалі памятнай дошкай... У яго не было разумення дома ў поўным сэнсе. А калі далі ўчастак і сталі будаваць дачу, то ён вельмі захапіўся гэтым — хацеў, каб быў сад. Фактычна ў сваім доме у яго з'явіўся толькі пад канец жыцця. Ён быў шчаслівы, калі ў яго там нешта атрымлівалася. Напрыклад, умеў вельмі добра кухаць. Рабіў гэта рэдка, але запамінальна. Казаў: ідзіце пагуляйце, а я буду гатаваць абед. З чаго і як рабіў, дзе браў рэцэпты — загадка, але атрымлівалася вельмі смачна. І рыбак ён быў добры, ведаў і любіў гэтую справу.

Паняцця шчасця ў нейкім закончаным варыянце ў яго не было, таму што ён заўсёды хацеў нешта новае, заўсёды да чагосьці імкнуўся. Заканчыў адно — пачынаў іншае. Увесь час у яго жыцці былі нейкія змены: спачатку акцёр, потым рэжысёр, педагог, навуковец, потым рыбак, кухар, дачнік...

Ён быў сумленны чалавек. Яго ніколі не цікавілі грошы, заробак. Колькі ёсць — столькі і ёсць. Жыў мастацтвам. Увесь час. Застаўся архіў публікацый, яго рэцэнзій баяліся акцёры і рэжысёры.

Магчыма, быў невялікі шчаслівы час, калі ён пачаў здымацца ў кіно. Ужо ў сталым узросце, калі з поспехам праішоў фільм «Гадзіннік спыніўся апоўначы», дзе ён выканаў ролю Вільгельма фон Каўніца (правобразам якога быў нацысцкі генерал-камісар гаўляйтэр Кубэ). Гэтую работу высокая ацанілі: ён упершыню зрабіў ворага разумным чалавекам, а не дурнем, якога лёгка перамагчы. А потым было яшчэ некалькі фільмаў. Ён ужо выкладаў у інстытуце, але дзякуючы кіно вярнуўся ў акцёрскую прафесію — гэта для яго было важна.

Самае цікавае, што вялікай сяброўкай па жыцці ў таты заўсёды была мая мама. З ёй ён мог абмяркоўваць любыя пытанні. Яна была вельмі адукаваная жанчына, яны шмат гутарылі. Мама да канца засталася яго сябрам, а ён для мамы заўсёды быў самым каханым мужчынам, хоць і жыў і яны столькі гадоў асобна...

— Атрымліваецца, што пераезд у Беларусь шмат што вырашыў у іх адносінах? Гэта было лёсавызначальнае рашэнне для вашай сям'і?

— Так. Ён хоць і не размаўляў па-беларуску, але ведаў і разумее мову. Паглыбіўся ў гісторыю, шмат паездзіў па Беларусі. Калі яму ў інстытуце становілася сумна, ездзіў у Бабруйск ствараць спектаклі як рэжысёр — запрашалі ставіць класіку. Ён вельмі цікавіўся ўсім беларускім. Напэўна, гэта яго сілкавала. Бацька сапраўды прырос да гэтай зямлі.

Ларыса ЦІМОШЫК

У ролі свата... Вільгельм Кнорын

Што «найсмнейшая з аповесцей на свеце — // Аповесць аб Рамэа і Джульеце», сумнявацца не даводзіцца. Але, калі добра задумацца, далёка не адзінкавая. Колькі заўгодна можна прывесці прыкладу, калі жыццё закаханым не адны песні плае. Не толькі тады, калі пачуцці між імі яшчэ разгараюцца, што ўжо таксама несправядліва. Нярэдка бывае і так, калі, здавалася б, нішто не прадвясчае бяды, усё складаецца найлепшым чынам, ды раптам на небасхіле нечакана з'яўляецца чорная і хмара, і... Не толькі знікае сямейнае шчасце. У самым росквіце абрываецца і жыццё аднаго з тых, хто і пачуццям не мог, што злыбда кранецца і яго. Так сталася і ў гэтай пісьменніцкай сям'і. Хоць на пачатку ўсё ішло да таго, каб двое малодзых людзей — да ўсяго аднагодкі — заўсёды былі разам. Нават цікава, што да гэтага датычны быў не хто-небудзь, а Вільгельм Кнорын.

Знаёмства выпадковае, але знакавае

Да Вільгельма Георгіевіча (сапраўднае прозвішча Кнорынш), а ён быў вядомым савецкім грамадска-палітычным дзеячам, гісторыкам, літаратурным крытыкам і публіцыстам, стаўленне неадназначнае. Праходзіць час, і нашчадкі ўспрымаюць вядомых людзей інакш, чым ставіліся да іх сучаснікі. Як сказаў Янка Купала, «прыйдзе новы — а мудры — гісторык». Безумоўна, усё добрае, зробленае імі, будзе належна ацэнена. Нават далёка ад іх асноўнай дзейнасці. Як у Вільгельма Кнорына, які, сам пра гэта не думаючы, выступіў свайго роду сваццям.

Адбылося гэта ў пачатку 1919 года. На той час Вільгельм Георгіевіч з'яўляўся адным з рэдактараў газеты «Звязда». Яна спачатку выходзіла ў Мінску, а потым перабралася ў Вільню. З калектывам пераехаў і Максім Гарэцкі, які супрацоўнічаў з ёй. У Вільні ён застаўся і пасля раптоўнага захопу горада польскімі войскамі, бо не паспеў вырнуцца ў Мінск.

Гарэцкі супрацоўнічаў з мясцовымі выданнямі. А калі 1 чэрвеня 1919 года адкрылася першая Беларуская гімназія, у якой усё прадметы выкладаліся па-беларуску, асабліва ўзрадаваўся. І не толькі таму, што і сам хацеў настаўнічаць. Абрадавала, што адна з настаўніц — Леаніла Чарняўская — складала чытанку для дзяцей «Родны край». З гэтай чытанкай і хацеў пазнаёміцца. Не здагадваючыся, што тым самым знаходзіцца на пачатку вырашэння свайго далейшага лёсу.

Пры першай магчымасці завітаў у гімназію. Калі разгаварыўся з Леанілай, высветлілася, што чытанка, за складанне якой яна ўзялася, не адзіны яе занятка па выхаванні дзяцей у нацыянальным духу. Вось-вось павінен быў выйсці з друку зборнік «Дзяціныя гульні». Яго ўразіла і тое, што суразмоўніца — чалавек эрудзіраваны. Не толькі любіць літаратуру, але і рэгулярна знаёміцца з тым, што з'яўляецца ў друку. Прыемна на душы стала, калі даведаўся, што чытала і кнігу «Рунь».

Гэта выклікала не толькі павагу адно да аднаго. Жадання аб многім пагаварыць пачобна, калі ўпэўніліся, што біяграфія іх у чымсьці падобная, хоць і нарадзіліся ў розных мясцінах Беларусі. Ён, як вядома, быў родам з Мсціслаўшчыны, а Леаніла ўпершыню пачыла свет 16 лістапада 1903 года ў вёсцы Таргунь, сёння Докшыцкі раён. Яе бацькі, як і яго, сяляне. Паколькі сям'я немалая (падрасла шасцёра дзяцей), ледзьве зводзілі канцы з канцамі. Часта пераязджалі з месца на месца. Аднак, як цяжка ні даводзілася, бацька даў, каб дзеці атрымалі адукацыю. Ды і сам усю чытаў і пісаў.

Асабліва дапытлівай і стараннай была Леаніла. Да ўсяго, мела добрую памяць, многае схоплівала на хаду. Невыпадкова, калі ў 1902 годзе наступала ў першы клас віленскага Марыінскага вышэйшага жаночага вучылішча, на ўсіх прадметах атрымлівала «выдатна». Асабліва запомнілася ёй урокі літаратуры.

Максіма Іванавіча ўразіла, што ў старшых класах іх вёў Фядот Кудрынскі. Той сам, які некалі быў настаўнікам Якуба Коласа. Фядот Кудрынскі раскаваў сваім навучэнцам і пра тое, што сустракаўся з ім, калі той у 1907 годзе працаваў у рэдакцыі газеты «Наша ніва». Паведаміў, што неўзабаве выйдзе першы паэтычны зборнік Якуба Коласа «Песні-жалбы». Даведаўшыся пра гэта, Леаніла ўзрадавалася: можна будзе прыдбаць яшчэ адну цікавую кнігу. Тым больш што ўжо і сама спрабавала пісаць абразкі, апавяданні.

Як такой не захапіцца

Па размеркаванні Леаніла Чарняўская трапіла ў вёску Залесе, што на Дзісеншчыне. Вучыла не толькі дзяцей. Хутка знайшла паразуменне з дарослымі. Вяскоўцам адразу спадабалася маладая настаўніца, якая была адкрытай, бачыла ў іх роўных сабе. Па вечарах, у вольны ад работы час, разам спявалі народныя песні, ладзілі карагоды. Пра вечарыны, якія арганізаваліся новай настаўніцай, неўзабаве даведліся ў навакольных вёсках. Асобна займалася Чарняўская з сялянскімі дзяўчатамі. Для іх яна стварыла нешта накшталт туртка. Вучыла вязаць, шыць, давала парады па вядзенні хатняй гаспадаркі, расказвала пра падзеі, што адбываюцца ў краіне. Тым жа, хто ўмеў хоць крыху чытаць, давала кнігі.

Леаніла Чарняўская-Гарэцкая з дзецьмі. Масква, 1924 г.

Максім Гарэцкі, як толькі ўбачыў Леанілу, зразумеў, што яна гая дзяўчына, якая яму і патрэбна. Шмат агульнага было і ў іх поглядах на жыццё, літаратуру. Асабліва абодва былі апантычна ідэяй нацыянальнага адраджэння, а яшчэ... Гэтае «яшчэ» заўважыў і Гаўрыла Гарэцкі, які пабачыў братаву жонку ў першы год паля яе шлюбу з Максімам. У 1983 годзе ва ўспамінах пра Леанілу Чарняўскую «Жанчына вялікага сэрца і мужнасці» ён сведчыў: «Была яна вельмі прыгожая, з вялікімі сінімі-сінімі вачыма, якія святліліся розумам, добразычлівацю, прыхільнасцю, дабронею, спагадаю. Голас быў глыбокі, грудны, меладыйны. Постаць зграбная, стройная. Каса пышная. Рухі павольныя, плаўныя. Беларуская мова чыстая, напеўная. Леаніла Чарняўская была выключна ласкавая, уважлівая, далікатная».

Максіму Гарэцкаму была даспадобы і яе сарамліваць. Не любіў людзей самаўпэўненых. Ды і сабе нічога падобнага не дазваляў. А тут сама даверліваць, адкрытасць. Часам спрачаліся па літаратурных пытаннях, але адно на аднаго не крмудавалі. Ведалі: у спрэчцы нараджаецца ісціна.

Наведваўся да Леанілы рэгулярна. Балазе, ад Базыльскіх муроў, дзе пасліўся, да Вастрабрамскай вуліцы не так і далёка. Тут і знаходзіўся будынак першай Беларускай гімназіі. Да яго прымыкаў дом, у якім жыла яна, яго каханне і надзея. У гэтым ён ужо ніколі не сумняваўся. Усё больш пераканваўся, што не толькі асветніцка і літаратурныя турботы цягнуць яго на Вастрабрамскую вуліцу. І зусім не яны прымушаюць затрымлівацца ва ўтульным пакойчыку да позняй ночы. Прышліло каханне, і менавіта яно надавала віхурным дням надзею на лепшае, выклікала спадзяванне на шчасце.

Барыкады кветкам не перашкода

Як жа ўзрадавалася Леаніла, калі аднойчы — лета яшчэ толькі убіралося ў свае правы — Максім з'явіўся на парозе з вялікім букетам руж. Хоць не, радасць прыйшла крыху пазней. Спачатку ж, убачыўшы кахана — а толькі так, а не інакш ужо ўспрымала яго — у дзвярах, дзяўчына ледзь не страціла прытомнасць. На вуліцы страляніна — ніколі, здаецца, такой не было. Кулі так пасвістаюць, што ажно ў пакоі чутно. А ён на спатканне сабраўся! Ды як сердаваць, калі Максім, як заўсёды, у настрой. Усмехаецца шчыра, адкрыта, ветліва. А яшчэ кветкі прынёс... Дзе толькі і адшукаў іх такой парой!?

Пасля гэтага часта заходзіў да яе з нязменным букетам у руках. Аднаму Богу вядома, дзе знаходзіў столькі руж у горадзе, у якім дня не абыходзілася без страляніны. Спрабавала адгаворваць. Маўляў, навошта заўсёды з кветкамі, турботна ж гэта. Адгаворвала, а ў душы радалася. І за саму ўвагу. І за шчырасць. І, вядома ж, за тое, што лёс падарыў ім абодвум тую першую сустрэчу, якая ад звычайнага знаёмства перайшла ў сяброўства, затым прывяла да кахання.

Абвянчаліся 16 ліпеня 1919 года ў Прачысенскім саборы. Калі сталі жонкай і мужам, Максім Гарэцкі перабраўся да яе на кватэру. Ужо разам працавалі ў гімназіі. Ён выкладаў беларускую літаратуру, адначасова рабіў гэта і на настаўніцкіх курсах. Яна па-ранейшаму была настаўніцай пачатковых класаў. Працягвала працаваць і над чытанкай «Родны край». Так ужо атрымалася, што спачатку была складзена і выйшла ў 1919 годзе «Другая пасля лемантара кніга для чытання». Значыць, трэба было прыспешваць з'яўленне хрэстаматэі для першага класа. Дый і для трэцяга, чацвёртага... Турбот ставала, але былі яны прыемныя. У нечым дапамагаў і Максім, які таксама пачаў выступаць у крыху нязвычайка для сябе ролі дзіцячага пісьменніка.

Святая — гэтым усё сказана

На першы погляд, Леаніла Чарняўская напісана не так і шмат. Хоць паняцце многа ці мала ў творчасці не адназначнае. Выводна тое, што яна стаіць каля вытокаў беларускай дзіцячай літаратуры. Калі мець на ўвазе пісьменніц-жанчын, з'яўляецца прадаўжальніцай таго, што здзейсніла на гэтай ніве Цётка. У 1921 годзе з'явілася яе першае апавяданне «Мікітка». Найбольш, бадай, зрабіла для прапаганды творчасці для дзяцей як аўтар чытанак «Родны край» для 1, 2, 3, 4 года навучання. Але нямала выходзіла і апавяданняў. Бліжэй да нашага часу «Жук» (1960), «Казёл Мэка і Кудла» (1979), «Апавяданні» (1983). Другая з названых кніг цікавая тым, што ў ёй змешчаны згадкі Галіны Гарэцкай «Пра маю маці — Леанілу Чарняўскую». Пра яе неаднойчы пісала і ў перыёдыцы.

Леаніла Чарняўская вядомая і як перакладчыца. Пераўвасобіла па-беларуску аповесці В. Забайкальскага «Маленькія чырвонаармейцы», А. Іркутава «Пан Бергер падае ў адстаўку», Я. Хазіна «Барабаншчык рэвалюцыі», «Апавяданні старога матроса» С. Заяцкага, «Рэха» Э. Ажэшкі, «Гісторыю аднаго мядзведзя» Э. Сэтана-Томпсана (1927), «Бунт Моці-Геджа» Р. Кіплінга (1927), «Ціля Уленшпігеля» Ш. дэ Кастэра (1934), а для чытанкі «Родны край» — урыўкі з твораў А. Чэхава, А. Серафімовіча, У. Гаршына, У. Караленкі, Д. Мамина-Сібірака і інш.

Не менш істотнае і іншае. Магчыма, і на шкоду ўласнай творчасці, яна стала тым мастакоўскім імпульсам, які, несумненна, спрыяў творчай актыўнасці, таго кахала і абагаўляла. Безумоўна, гэта быў Максім Гарэцкі. Сам Максім Іванавіч гэтаксама ставіўся і да яе, сваёй адзінай, непашторнай... Якія хочаш эпітэты можна падбіраць, калі гэта каханне ўзаемнае і адзінае Невыпадкова ён некалі прызнаўся дачце: «Запомні: яна святая!». І тут жа паўтараў: «Святая!». А ў 1976 годзе (пайшла ў вечнасць 26 верасня) Леаніла Усцінаўна сказала ёй: «Ніколі, ні разу не пашкадавала, што выйшла замуж за Максіма, хоць і нялёгка аказаўся мой лёс...» Таму прыгадваючы Леанілу Чарняўскую, нельга не ўспамінаць і Максіма Гарэцкага. Інакш і быць не павінна, бо іх узаемаадносінны так шмат гавораць пра абодвух.

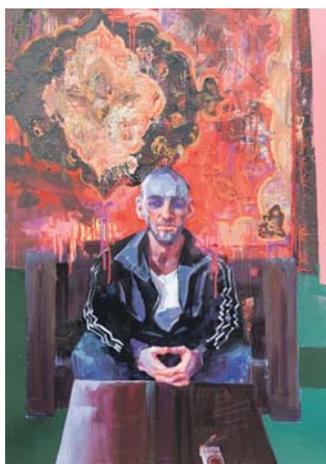
* * *

Быць разам Усявышні адпусціў ім усяго 18 гадоў. Але ўсе 34 гады, калі засталася без яго, жыла памяцюю аб ім і памяць пра яго зберагала. Як і памяць пра сына Леаніда, які загінуў у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі — яшчэ адна несправядлівасць — акурат 18 лютага 1944 года.

Чалавек не выбірае, у якім часе жыць. Як сказаў адзін з выдатных рускіх паэтаў Аляксандр Кушнер, «Времена не выбирают, // В них живут и умирают». Хіба што застаецца дадаць, што ў іх застаюцца тым, што зрабілі. А захоўчае больш дваццаці гадаў пра Леанілу Чарняўскую, перагарніце старонкі аповесці Максіма Гарэцкага «Дзве душы». Настаўніца Ірына Сакавічанка спісана ім з жонкі. Твор, канешне, мастацкі, ды толькі...

У процівагу парадку

Як вы ставіцеся да рэйваў? Ці ўдзельнічалі калі-небудзь у іх? Ці знаёма вам гэтая з'ява? Адказы будуць залежаць ад вашых музычных пераваг, а таксама магчымасцей баўлення часу, натуральна, узросту, месца жытцарства і немаведама чаго яшчэ... Між тым рэйвы як праява пэўнай субкультуры і ўжо звыклая частка жыцця людзей, як правіла, пэўнага ўзросту не пужаюць грамадства, тых, хто з асцярогай глядзеў у бок не зусім зразумелых, месцамі нічым не абмежаваных і, што зноў жа трэба ўлічваць, нетыповых для краіны працаўсаў. І сёння рэйвам нават прысвячаюцца мастацкія выстаўкі ў розных, у тым ліку рэспубліканскіх, галерэях. На мінулым тыдні ў прасторы ZAL#2 Палаца мастацтва прадставілі «RAVE» маладога мастака Андрэя Пічужкіна. Куратарамі сталі Андрэй Баль і Кацярына Янкоўская.

«The Watcher», 2021 г.

Рэйвы, падабаецца гэта каму ці не, ужо некалькі дзесяцігоддзяў вабяць аматараў электроннай музыкі. Аднак справа, вядома, не толькі ў ёй. Папулярнасці падобных вечарын спрыяюць цікавыя дыдзэі, месцы правядзення (а гэта начныя клубы, фестывалі на адкрытым паветры ці іншыя публічныя прасторы; часта, у Беларусі таксама, яны праводзіцца на тэрыторыях былых заводаў, ангараў, складоў і іншых прамысловых аб'ектаў), наяўнасць разнастайных аднадумцаў. Адным словам, атмасфера — адсутнасць праяўленняў фармалізму і магчымасць уцэкаў у свет ілюзій...

Таму зварот Андрэя Пічужкіна да гэтых як мінімум цікавы. У нечым нават смелы — усё ж аўтар пакуе малавядомы, і выступіць на шырокую аўдыторыю з нечаканай серыяй здаецца рызыкаўным крокам. Адна справа — увага

аднадумцаў, равеснікаў, іншая — ацэнка масавага гледача і экспертаў. Аднак з'явіўся шанс здзівіць.

Андрэй Пічужкін нарадзіўся ў 1998 годзе ў Гомелі. У 2014-м скончыў школу № 19 абласнога цэнтра. 2014—2018 гады — перыяд вучобы ў Гомельскім дзяржаўным мастацкім каледжы. Удзельнік выставак з 2018 года. Апошнім часам малады жывапісец прэзентуе праекты ў Мінску.

Выстаўка «RAVE» прызначана адлюстраваць успрыманне аўтарам постсавацкай рэчаіснасці і трансфармацыю гэтай эпохі сёння. Мастак, дарчы, ледзь не абышоў саму падзею — большасць яго работ паказвае вуліцы, хатнія памяшканні, недзе больш-менш рэалістычны фон адсутнічае. Гледача прымушаюць засяродзіцца на кожным складніку кампазіцыі (іх на карцінах

выстаўкі няшмат), паразважаць пра сімваліку тых ці іншых прадметаў. Разам з тым героі нібыта трапляюць у аб'ектыў фатографа — дакучлівага, настэрнага, але ўважлівага. Гэта нечакана, але сама вечарына паўстае перад гледачом не так часта. Андрэем Пічужкіным рэйв разглядаецца хутчэй як прыемны хаос — у процівагу надакучліваму парадку. Аўтар разглядае з'яву як пазбаўленне ад усеагульнага напружання. Прапаноўваюцца параўнанні і з першабытнымі танцамі...

Пра што хочацца гаварыць пасля прагляду серыі, дык пра святло, колер, рытм. З іх дапамогай усё несвятлочнае, непараднае, нефармальнае перамяшчаецца на першы план, адлюстроўваючы энергію маладосці, якая помніць і марыць. Камусьці серыя Андрэя Пічужкіна можа здацца важным выказаннем, для кагосьці не знойдзецца нават нагоды для сузірання. Магчыма, падобныя выстаўкі маюць патрэбу ў каментарыях.

«Rave body», 2023 г.

А гэтым разам ён даволі разгорнуты. Так, персанальная выстаўка Андрэя Пічужкіна працягнецца да 26 лістапада, і ў дапаўненне да яе Палац мастацтва і сам аўтар склалі даволі аб'ёмную і разнастайную праграму. Так, сёння павіна адбыцца лекцыя Мар'яны Карповіч «Прырода танца — дакрананне да боскага». Пасляз'яўтра пройдзе майстар-клас пакадравай анімацыі ад Сяргея Галушкіна. 23 лістапада запланавана куратарская экскурсія Кацярыны Янкоўскай. 24-га ў праграме мерапрыемстваў значыцца майстар-клас ад лідара лабараторыі руху Сяргея Паяркова. Лекцыя Алега Абносава «Танец як ключ да разумення чалавецтва» пройдзе 25 лістапада. Нарэшце, сустрэча з мастаком Андрэем Пічужкіным аанансавана на 26 лістапада. Арганізатары абяцаюць: аўтар правядзе экскурсію па выстаўцы, падрабозна раскажа пра энасці энасэ работ, распавядзе пра крыніцы натхнення і, натуральна, адкажа на пытанні гледачоў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Мінае восень, хутка ўжо зіма

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У выхадныя — праект Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты». У нядзелю і панядзелак ў радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» сустрэча з Уладзімірам Мазго, які адзначыў 50-годдзе творчай дзейнасці.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях — старонкі рамана Дафны Дзюмар'е «Рэбека». У «Радыёбібліятэцы» з панядзелка да пятніцы — «Зялёны лісток на планеце Зямля» Янкі Сіпакова (чытае народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч). Па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі»

з апаваднаннямі айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» гукаць вершы Сяргея Давідовіча.

Для юных прыхільнікаў мастацкага вясчання ў мезжах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» — казка Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Новыя прыгоды Лісаці-красуні». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для самых маленькіх.

Праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара «ЛіМа».

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

19 лістапада 75-годдзе адзначае Міхал Берсан (1948), беларускі дырыжор, педагог, народны артыст Беларусі.

20 лістапада — 75 гадоў з дня нараджэння Яўгенія Янішчыц (1948—1988), беларускай паэтэсы, перакладчыка.

21 лістапада 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Зялёўскага (1933), беларускага паэта.

21 лістапада — 95 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Макарава

(1928—2019), беларускамовазнаўца.

21 лістапада — 95 гадоў з дня нараджэння Нінэль Ткачэнкі (1928—2007), беларускай і расійскай опернай спявачкі, народнай артысткі СССР.

22 лістапада 70-гадовы юбілей святкуе Леанід Гомануў (1953), беларускі плакатыст, жывапісец, графік.

23 лістапада 75-годдзе адзначае Дзівана Вымаркава (1948), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

23 лістапада 65-годдзе святкуе Ірына Карнаухава (1958), беларуская паэтэса, празаік.

24 лістапада — 110 гадоў з дня нараджэння Вісарыяна Гарбука (1913—1986), беларускага празаіка, заслужанага работніка культуры Рэспублікі Беларусь.

25 лістапада — 65-годдзе адзначае Вераніка Ярмалінская (1958), беларускі тэатразнаўца, крытык.

Календар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

17 лістапада — на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым у Мінскім гарадскім педагогічным каледжы (вул. Макаёнка, 29). Пачатак у 14.00.

17 лістапада — у публічную бібліятэку № 8 імя М. Багдановіча (вул. Даўгабродская, 12/2) на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым. Пачатак у 16.30.

21 лістапада — на пасяджэнне студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» (вул. Слабадская, 27). Пачатак у 16.00.

21 лістапада — у дзіцячую бібліятэку № 12 (вул. Прытыцкага, 18/3) на творчую сустрэчу

з дзіцячым пісьменнікам Дзмітрыем Нікалаевым. Пачатак у 16.00.

22 лістапада — на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго ў СШ № 84 (вул. Панамарова, 11). Пачатак у 12.50.

22 лістапада — у Цэнтральную гарадскую бібліятэку імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на прэзентацыю кнігі Міхася Пазнякова «Голас». Пачатак у 17.30.

23 лістапада — у публічную бібліятэку № 2 (вул. Усходняя, 56) на творчую сустрэчу з Зіновіем Прыгодзічам. Пачатак у 14.00.

24 лістапада — у музычна-паэтычную гасцёўню «Якая прыгожая родная мова» пры Дзяржаўным універсітэце фізічнай культуры (пр. Пераможцаў, 105). Пачатак у 10.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
гарадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяснін Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Ніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфаруў
Мікалай Чарніцэў
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прэсы і пазіі; і мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготы
для настаўнікаў;
63852 — ведамасы;
63880 — ведамасы льготы.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
16.11.2023 у 11.00
Ум. друк. арж. 3,72
Наклад — 658

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2723
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

